

Η μοναστική διδασκαλία και η διδασκαλία περί έργων στις επιστολές του Παύλου

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία](#) / [Ορθόδοξη πίστη](#)

του Γεωργίου Φλωρόφσκυ

Επίτιμου καθηγητού της Ιστορίας της Ανατολικής Εκκλησίας του Πανεπιστημίου του Harvard

Ο Φλωρόφσκυ στο παρόν άρθρο έχει μαζέψει τα σημεία εκείνα στα οποία ο απόστολος Παύλος διδάσκει τις αρχές της μοναστικής πολιτείας. Παράλληλα, ξεκαθαρίζει το νόημα πλήθους χωρίων, πάνω στην έννοια των “έργων” και της συνεργείας Θεού και ανθρώπου στο μυστήριο της σωτηρίας. Και όλα αυτά με πρόθεση να “ευθυγραμμισθούν” με το ορθό νόημα της Αγίας Γραφής οι Προτεσταντικές ομάδες, που λόγω της όψιμης εμφάνισής τους στην ιστορία, παρανόησαν το αληθές νόημα του Ευαγγελίου.

Η ΠΡΟΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Στην εισαγωγή της Προς Ρωμαίους επιστολής του ο Απ. Παύλος γράφει (1:4-5) ότι δια του Ιησού Χριστού «λάβαμε χάρη και αποστολή να κηρύξουμε υπακοή στην πίστη χάριν του ονόματος του» («δι ου ελάβομεν χάριν και αποστολήν εις υπακοήν πίστεως ... υπέρ του ονόματος αυτού»). Η ιδέα της «υπακοής στην πίστη» έχει μια σημασία για τον Απ. Παύλο. Αυτή είναι κάτι πολύ περισσότερο από την απλή ομολογία και αναγνώριση μιας πίστεως που τέθηκε μέσα σε κάποιον από τον Θεό. Μάλλον, είναι μια πλούσια, πνευματική ιδέα, μια ιδέα που περιέχει μέσα της μια πλήρη πνευματική δραστηριότητα εκ μέρους του ανθρώπου -όχι με την έννοια ότι η δραστηριότητα αυτή θα κερδίσει τη χάρη του Θεού αλλ' ότι ακριβώς η πνευματική δραστηριότητα είναι η ανταπόκριση στη χάρη του Θεού, εκτελείται με τη χάρη του Θεού, για να «πληρωθεί» (γεμίσει) από τη χάρη του Θεού· κι' αυτή μπορεί να είναι ένα συνεχές πνευματικό «έργο», ένα έργο που δεν μπορεί ποτέ να παραμεληθεί, και που είναι τελείως ξένο προς τα «έργα» του Ιουδαϊκού νόμου.

Ο Απ. Παύλος γράφει (2:6) ότι ο Θεός θα αποδώσει στον καθένα σύμφωνα με τα έργα του («ος αποδώσει εκάστω κατά τα έργα αυτού»). Αν ο Απ. Παύλος ενδιαφέρονταν τόσο πολύ για τη λέξη «έργα», αν φοβόταν ότι οι Χριστιανοί αναγνώστες της επιστολής του ήταν ενδεχόμενο να ερμήνευαν τη λέξη «έργα» με κάποιον εντελώς διαφορετικό τρόπο από εκείνο που ο ίδιος ήθελε, θα ήταν ασφαλώς πιο προσεκτικός. Αλλά ο Απ. Παύλος διακρίνει καθαρά τα «έργα» του Ιουδαϊκού νόμου από τα «έργα» του Αγίου Πνεύματος που απαιτούνται από όλους τους Χριστιανούς. Γι' αυτό, είναι δύσκολο να μην διακρίνουμε τις δυο αυτές προοπτικές, και είναι σημαντικό ότι η πρώτη Εκκλησία πάντα τις διέκρινε, γιατί αντιλήφθηκε τι ήθελε να πει ο Απ. Παύλος. Και αν -παρά τη διαύγεια της σκέψεως του αγ. Παύλου- υπήρξαν άλλες κατά καιρούς τάσεις στην Εκκλησία, αυτές ήταν να πέσουν οι Χριστιανοί όχι στη μονόπλευρη ερμηνεία του Λουθήρου, αλλά να πέσουν κάπως αυθόρμητα σ' έναν Ερωτικού τύπου αγώνα.

Αλλού (2:13) σημειώνει ο Απ. Παύλος: «οι ποιηταί του νόμου δικαιωθήσονται». Η έννοια των «ποιητών» ενέχει ενέργεια, δραστηριότητα. Και αλλού (5:2) γράφει: «έχουμε δια της πίστεως την είσοδο μας σ' αυτήν τη χάρη στην οποία στεκόμαστε» («την προσαγωγήν εσχήκαμεν (τη πίστει) εις την χάριν ταύτην εν ή εστήκαμεν»). Αυτή η ιδέα της «προσαγωγής εις την χάριν» είναι δυναμική και συνεπάγεται πνευματική δραστηριότητα εκ μέρους των ανθρώπων.

Ύστερα από την μακρά προκήρυξη της χάριτος του Θεού, του «ανίσχυρου» των «έργων του νόμου» σε σύγκριση προς τα «έργα» της νέας πραγματικότητας του Πνεύματος, ο Απ. Παύλος καταφεύγει στην παραδοσιακή πνευματική προτροπή (6:12 κ. έ.): «Μη ουν βασιλεύεται η αμαρτία εν τω θνητώ ημών σώματι εις το υπακούειν ταις επιθυμίαις αυτού. μηδέ παριστάνετε τα μέλη υμών όπλα αδικίας τη

αμαρτία». Η προτροπή προϋποθέτει ότι ο άνθρωπος έχει κάποια μορφή πνευματικής δραστηριότητας και ελέγχου πάνω στην εσωτερική του ύπαρξη. Αυτή η χρήση της λέξεως «όπλα» ανακαλεί στη μνήμη την ιδέα της μάχης, του πνευματικού πολέμου, την ίδια τη φύση της μοναστικής «δοκιμασίας».

Στο ίδιο κεφάλαιο (6:17) ο Απ. Παύλος γράφει: «χάρις δε τω Θεώ ότι ήτε δούλοι της αμαρτίας, υπηκούσατε δε εκ καρδίας εις αν παρεδόθητε τύπον διδαχής». Στο δεύτερο κεφάλαιο της Προς Ρωμαίους επιστολής (2:15) ο Απ. Παύλος γράφει για την γενική άποψη του «νόμου» που «είναι γραμμένος μέσα στις καρδιές» των ανθρώπων, μια σκέψη με βαθιές θεολογικές διασυνδέσεις — «οίτινες ενδείκνυνται το έργον του νόμου γραπτόν εν ταις καρδίαις αυτών». Όταν ο Απ. Παύλος χρησιμοποιεί την εικόνα της «καρδιάς», τονίζει τη βαθύτερη πλευρά της εσωτερικής ζωής των ανθρώπων, γιατί μ' αυτήν την έννοια χρησιμοποιούσαν οι Εβραίοι την εικόνα της «καρδιάς». Όταν γράφει ότι αυτοί υπήκουσαν «εκ καρδίας» (6:17), αποδίδει κάποια μορφή πνευματικής δραστηριότητας στην «υπακοή», που πηγάζει από την «καρδιά». Και σε τι είχαν υπακούσει; Σε μια μορφή ή σ' έναν κανόνα διδασκαλίας ή δόγματος που τους δόθηκε -αυτό είναι η αποστολική παρακαταθήκη, το σύνολο της διδασκαλίας της πρώτης Εκκλησίας στο οποίο ανταποκρίθηκαν και υπήκουσαν. Και κάνοντας έτσι, έγιναν δούλοι της δικαιοσύνης («ελευθερωθέντες δε από της αμαρτίας εδουλώθητε τη δικαιοσύνη 6:18). Και ο «καρπός» της «υποδουλώσεώς τους στον Θεό» είναι ακριβώς ο «αγιασμός» τους, που οδηγεί στην αιώνια ζωή («δουλωθέντες δε τω Θεώ, έχετε τον καρπόν υμών εις αγιασμών, το δε τέλος ζωήν αιώνιον» (6:22). Από την αρχή ως το τέλος υπάρχει μια πορεία, από την αρχή ως το τέλος υπάρχει μια δυναμική πνευματική δραστηριότητα από μέρους του ανθρώπου. Ο Απ. Παύλος μιλά με μεγαλύτερη σαφήνεια για τη διάκριση ανάμεσα στο παλιό και το νέο (7:6): «Αλλά τώρα έχουμε ελευθερωθεί από το νόμο, επειδή πεθάναμε ως προς το νόμο που μας κρατούσε αιχμαλώτους, κι' έτσι υπηρετούμε στη νέα ζωή του Πνεύματος και όχι κάτω από τον παλιό γραπτό κώδικα», («νυνί δε κατηργήθημεν από του νόμου, αποθανόντες εν ω κατειχόμεθα, ώστε δουλεύειν εν καινότητι πνεύματος και ου παλαιότητι γράμματος»).

Ο Απ. Παύλος γράφει ότι «είμαστε παιδιά του Θεού, και αν είμαστε παιδιά, είμαστε και κληρονόμοι, κληρονόμοι μεν του Θεού, συγκληρονόμοι δε του Χριστού» (8:17). Αλλά όλα αυτά υπό μίαν προϋπόθεση, υπό έναν όρο, γιατί υπάρχει το σπουδαιότατο «είπερ» (αν πράγματι) «εσμέν τέκνα Θεού. Ει δε τέκνα, και κληρονόμοι-κληρονόμοι μεν Θεού, συγκληρονόμοι δε Χριστού, είπερ συμπάσχομεν ίνα και συνδοξασθώμεν». Το αν θα δοξασθούμε εξαρτάται από ένα ισχυρό «Εάν», κι' αυτό το «Εάν» μας οδηγεί στην πνευματική πραγματικότητα, την πνευματική πραγματικότητα του να «συμπάσχουμε». Αυτή η χρησιμοποίηση της λέξεως

«συμπάσχομεν» προϋποθέτει την πραγματικότητα της ιδέας του «συμπάσχειν», και τα δύο προϋποθέτουν μια ενεργό, δυναμική πνευματική ενέργεια ή δραστηριότητα εκ μέρους εκείνου που συμπάσχει, αλλιώς δεν υπάρχει κανένα νόημα στο «συν».

Στην Προς Ρωμαίους επιστολή (12:1) ο Απ. Παύλος χρησιμοποιεί γλώσσα που θα ήταν χωρίς νόημα αν ο άνθρωπος ήταν ένα απλό παθητικό αντικείμενο στην πορεία της λυτρώσεως, αν η εκ πίστεως δικαίωση ήταν μια ενέργεια που έλαβε χώρα μόνο στο επίπεδο του Θεού. «Σας παρακαλώ, λοιπόν, αδελφοί, για χάρη των οικτίρμων του Θεού, να προσφέρετε τους εαυτούς σας σαν θυσία ζωντανή και αγία, ευάρεστη στον Θεό κι' αυτή είναι η λογική σας λατρεία» («παρακαλώ σουν υμάς, αδελφοί, δια των οικτίρμων του Θεού, παραστήσαι τα σώματα υμών θυσίαν ζώσαν, αγίαν, ευάρεστον τω Θεώ, την λογικὴν λατρείαν υμών»). Ο Απ. Παύλος ζητά από τους Χριστιανούς να «προσφέρουν», μια πραγματικότητα η οποία προϋποθέτει και απαιτεί την ανθρώπινη δραστηριότητα. Αλλά όχι απλώς να «προσφέρουν», αλλά να «προσφέρουν» το σώμα τους ως ζωντανή θυσία, ως θυσία αγία και αποδεκτή ή ευάρεστη στον Θεό. Κι' αυτό ο Απ. Παύλος θεωρεί πως είναι η «λογική λατρεία» μας. Η γλώσσα εδώ και η ιδέα μιλούν μόνες τους. Χρησιμοποιώντας την προστακτική, ο Αγ. Παύλος μας προστάζει: «Να μη συμμορφώνεσθε με το πνεύμα του κόσμου τούτου, αλλά να συμμορφώνεσθε με την ανακαίνιση του πνεύματος σας, ώστε να διακρίνετε ποιο είναι το θέλημα του Θεού, και τι είναι καλό, ευάρεστο και τέλειο» («και μη συσχηματίζεσθε τω αιώνι τούτω, αλλά μεταμορφούσθε τη ανακοινώσει του νοός, εις το δοκιμάζειν υμάς τι το θέλημα του Θεού, το αγαθόν και ενάρετον και τέλειον»). Αποσπασμένα από τα συμφραζόμενα και καθ' εαυτήν, αυτή η γλώσσα θα μπορούσε να παρερμηνευθεί ως Πελαγιανική γιατί εδώ είναι ο άνθρωπος που αναμορφώνει το πνεύμα, είναι ο άνθρωπος που προστάζεται να ενεργοποιήσει την πνευματική ζωή. Μια τέτοια ερμηνεία είναι, φυσικά, εσφαλμένη, αλλά φανερώνει τι μπορεί κανείς να κάνει στην ολότητα της θεολογικής σκέψεως του Απ. Παύλου, αν δεν αντιλαμβάνεται την ισορροπία, αν δεν καταλαβαίνει ότι η άποψη του Απ. Παύλου είναι βαθιά συνεργιστική. Ο συνεργισμός δεν σημαίνει ότι οι δυο ενέργειες είναι ίσες. Σημαίνει μάλλον ότι υπάρχουν δυο θελήσεις — η θέλησή του Θεού που προηγείται, συνοδεύει, και ολοκληρώνει κάθε τι που είναι καλό, θετικό, πνευματικό και λυτρωτικό, η θέληση που θέλησε ο άνθρωπος να έχει μια πνευματική θέληση, μια πνευματική συμμετοχή στη λυτρωτική πορεία, και η θέλησή του ανθρώπου η οποία πρέπει να ανταποκρίνεται, να συνεργάζεται, να «συμπάσχει». Στο χωρίο 12:9 ο Απ. Παύλος μας προτρέπει να «προσκολλούμεθα στο καλό «κολλώμενοι τω αγαθώ» και στο χωρίο 12:12 μας προτρέπει «να επιμένουμε στην προσευχή» «τη προσευχή προσκαρτερούντες». Μια τέτοια θέση ασφαλώς δεν αποκλείει τη μοναστική και ασκητική πνευματικότητα αλλά μάλλον την προϋποθέτει.

ΟΙ ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ (Α και Β)

Η αγαμία είναι μέρος της μοναστικής ζωής, και αυτή επίσης έχει την αρχή της στα κείμενα της Καινής Διαθήκης. Στην Α ' προς Κορινθίους επιστολή 7:1-11 ο Απ. Παύλος ενθαρρύνει και το γάμο και την αγαμία —και τα δυο είναι μορφές της Χριστιανικής πνευματικότητας, και ο Απ. Παύλος έχει πολλά να πει για το γάμο στις άλλες επιστολές του. Αλλά εδώ θέλει να πει ότι η αγαμία είναι μια μορφή πνευματικότητας για μερικούς, και επομένως δεν μπορεί να αποκλειστεί από τις μορφές πνευματικότητας μέσα στην Εκκλησία. Στο στίχο 7 ο Απ. Παύλος γράφει ότι θα ήθελε όλοι να είναι σαν κι' αυτόν «θέλω δε πάντας ανθρώπους είναι ως και εμαυτόν». Αλλά αντιλαμβάνεται ότι κάθε άνθρωπος έχει ιδιαίτερο δώρο από τον Θεό «αλλά έκαστος ίδιον έχει χάρισμα εκ Θεού, ο μεν ούτως, ο δε ούτως». «Επομένως λέγω στους αγάμους και στις χήρες ότι είναι καλό γι' αυτούς αν παραμείνουν όπως εγώ. Αλλά αν δεν μπορούν να μείνουν εγκρατείς, ας παντρευτούν» «λέγω δε τοις αγάμοις και ταις χήραις, καλόν αυτοίς εάν μείνωσιν ως καγώ. Ει δε ουκ εγκρατεύονται, γαμησάτωσαν». Στους στίχους 37-38 ο Απ. Παύλος συνοψίζει: «Εκείνος όμως που είναι σταθερός στην καρδιά του και έχει αποφασίσει να παραμείνει παρθένος, θα κάνει καλά. Έτσι, λοιπόν, και αυτός που παντρεύεται τη μνηστή (παρθένον) του, κάνει καλά, και αυτός που δεν παντρεύεται κάνει καλύτερα» «και τούτο κέκρικεν εν τη ιδία καρδιά, τηρείν την εαυτού παρθένον, καλώς ποιήσει, ώστε και ο γαμίζων την εαυτού παρθένον καλώς ποιεί, και ο μη γαμίζων κρείσσον ποιήσει». Η μοναστική πρακτική της αγαμίας ακριβώς δεν απορρίπτεται από την Καινή Διαθήκη. Μάλλον, ακόμα και ενθαρρύνεται τόσο από τον Κύριό μας όσο και από τον Απ. Παύλο -και χωρίς κίνδυνο για τον έγγαμο βίο. Η απόφαση για την αγαμία δεν μπορεί να επιβληθεί με τη βία. Πρέπει, μάλλον, να προέλθει από την καρδιά του ανθρώπου. Και, πράγματι, αυτή δεν είναι για τον καθένα.

Η παρομοίωση της πνευματικής ζωής με αγώνα δρόμου ή με πόλεμο βρίσκεται σε ολόκληρη την Καινή Διαθήκη. Χωρίς να μειώνει τη βάση του θεολογικού του οράματος -δηλαδή, ότι είναι ο Θεός που αρχίζει τα πάντα- ο Απ. Παύλος γράφει στην Α ' Προς Κορινθίους επιστολή του 9:24-27 κατά έναν τρόπο, που, μόνος του και καθεαυτόν, θα φαίνονταν Πελαγιανικός, θα φαίνονταν πράγματι ότι όλη η ουσία της σωτηρίας εξαρτάται από τον άνθρωπο. Αλλά μέσα στο όλο πλέγμα της θεολογίας του δεν υπάρχει αντίφαση, γιατί υπάρχουν πάντα δύο θελήσεις στην πορεία της λυτρώσεως η Θεϊκή, η οποία κάνει την αρχή· και η ανθρώπινη, η οποία ανταποκρίνεται και, σ' αυτήν την ανταπόκριση, ενεργοποιείται μ' εκείνη τη χάρη που έχει λάβει. «Δεν ξέρετε ότι οι δρομείς στο στάδιο, τρέχουν μεν όλοι, αλλά ένας παίρνει το βραβείο; Να τρέχετε λοιπόν κατά τέτοιο τρόπο ώστε να νικήσετε.

Καθένας που αγωνίζεται εγκρατεύεται σε όλα, εκείνοι μεν για να πάρουν στεφάνι φθαρτό, εμείς δε άφθαρτο. Εγώ τρέχω όχι άσκοπα, πυγμαχώ όχι σαν να γρονθοκοπώ τον αέρα, αλλά σκληραγωγώ το σώμα μου και το μεταχειρίζομαι σαν δούλο από φόβο μήπως, ενώ κήρυξα σε άλλους, εγώ ο ίδιος φανώ αδόκιμος» «ουκ οίδατε ότι οι εν σταδίω τρέχοντες πάντες μεν τρέχουσιν, εις δε λαμβάνει το βραβείον; ούτως τρέχετε ίνα καταλάβητε. πας δε ο αγωνιζόμενος πάντα εγκρατεύεται, εκείνοι μεν ουν ίνα φθαρτόν στέφανον λάβωσιν, Ημείς δε άφθαρτον. Εγώ τοίνυν ούτως τρέχω ως ουκ αδήλως, ούτως πυκτεύω ως ουκ αέρα δέρων, αλλ' υπωπιάζω μου το σώμα και δουλαγωγώ, μήπως άλλοις κηρύξας αυτός αδόκιμος γένωμαι». Σ' αυτό το κείμενο συναντούμε τον αγώνα δρόμου -του πνευματικού δρόμου- και το βραβείο (τον «στέφανον») συναντούμε τη λεκτική και λογική διατύπωση: «ίνα καταλάβητε»: για να μπορέσετε να νικήσετε, μια διατύπωση που υπονοεί αβεβαιότητα και όχι βεβαιότητα. Βλέπουμε τον αγώνα αυτόν δρόμου ως πνευματική πάλη κατά την οποία «η εγκράτεια σε όλα» πρέπει να ασκείται. Και ύστερα ο Απ. Παύλος περιγράφει τη δική του πνευματική πάλη - χρησιμοποιεί με αυστηρότητα το σώμα του, το μεταχειρίζεται σαν να ήταν δούλος, και για ποιο σκοπό; για να μην αποτύχει («μη αδόκιμος γένωμαι»). Ολόκληρο αυτό το χωρίο είναι πολύ μοναστικό και ασκητικό κατά το περιεχόμενο του.

Παρά τη βεβαιότητα του Απ. Παύλου για την αντικειμενική πραγματικότητα της λυτρώσεως που ήρθε δια του Χριστού ως Θεϊκό δώρο, ο απόστολος δεν θεωρεί ότι ο δικός του πνευματικός προορισμός συμπεριλαμβάνεται μέσα σ' αυτήν την αντικειμενική λύτρωση, που είναι εδώ παρούσα, παρά μόνο αν ο ίδιος συμμετέχει σ' αυτήν -και μέχρι του τέλους του αγώνα δρόμου. Στο χωρίο 10:12 μας προειδοποιεί: «Αυτός που νομίζει πώς στέκεται, ας προσέξει μήπως πέσει» ώστε ο δοκών εσάναι βλεπέτω μη πέσει. Στο χωρίο 11:28 γράφει: «Ας εξετάζει ο άνθρωπος τον εαυτόν του ... » «δοκιμαζέτω δε άνθρωπος εαυτόν». Στο τελευταίο αυτό χωρίο η «δοκιμή» ή η «εξέταση» λέγεται σε σχέση με τη Θεία Ευχαριστία, η οποία αναφέρεται τόσο αντικειμενικά ώστε αν ένας «τρώγει αυτόν τον άρτον» η «πίνει αυτό το ποτήριον» «του Κυρίου» «αναξίως», αυτός «θα είναι ένοχος του σώματος και του αίματος του Κυρίου» και θα «φέρει την καταδίκη στον εαυτό του» γι' αυτό, συνεχίζει ο Απ. Παύλος, μερικοί είναι ασθενείς, άρρωστοι, και αρκετοί έχουν πεθάνει. Αλλά το ενδιαφέρον μας εδώ εστιάζεται στην «εξέταση του εαυτού μας», «σ' αυτούς που νομίζουν ότι στέκονται». Κι' αυτό πάλι είναι μια απαραίτητη πλευρά της μοναστικής και ασκητικής ζωής· δηλαδή, η συνεχής εξέταση της πνευματικής ζωής του μοναχού. Στη Β' Προς Κορινθίους επιστολή του (13:5), ο Απ. Παύλος τονίζει και πάλι την αυτοεξέταση: «Εξετάζετε τον εαυτό σας, αν στέκεστε στην πίστη· δοκιμάζετε τον εαυτό σας» «Εαυτούς πειράζετε ει εστέ εν τη πίστει, εαυτούς δοκιμάζετε».

Στο χωρίο 15:1-2 της Α' Προς Κορινθίους επιστολής ο Απ. Παύλος εισάγει ένα σημαντικό «εάν» και ένα «επίσης». «Σας υπενθυμίζω, αδελφοί, το ευαγγέλιο που σας κήρυξα, και που επίσης παραλάβετε, στο οποίο και στέκεστε, δια του οποίου και σώζεστε, εάν το κρατάτε στερεά, όπως σας το κήρυξα» «γνωρίζω δε υμίν, αδελφοί, το Ευαγγέλιον ό ευηγγελισάμην υμίν, ό και παρελάβετε, εν ώ και εστήκατε, δι' ου και σώζεσθε, τίνι λόγω ευηγγελισάμην υμίν ει κατέχετε».

στην Α' Προς Κορινθίους επιστολή (14:15) ο Απ. Παύλος λέγει να προσευχόμαστε και με το πνεύμα και με το νου, κι' αυτή είναι μια σκέψη που διατρέχει δια μέσου της μοναστικής και ασκητικής γραμματείας. Η χρήση του νου στην προσευχή βρίσκει την πληρέστερη έκφραση της στην αμφίβολη χρήση του «νου» στη σκέψη του Ευαγρίου του Ποντικού. Το κείμενο, ακόμα και μέσα στα εν γένει συμφραζόμενα του κεφαλαίου, είναι σαφές. «Θα προσευχηθώ με το πνεύμα, και θα προσευχηθώ επίσης με το νου· θα ψάλω με το πνεύμα, και θα ψάλω επίσης με το νου» «προσεύξομαι τω πνεύματι, προσεύξομαι δε και τω νοί ψάλω τω πνεύματι, ψάλω δε και τω νοί».

Ο ύμνος του Απ. Παύλου προς την Αγάπη καλύπτει ολόκληρο το 13ο κεφάλαιο της Α' Προς Κορινθίους επιστολής. Παρά τις μεταγενέστερες ερμηνείες της λέξεως

«πίστη» σ' αυτό το κεφάλαιο, ιδιαίτερα τις ερμηνείες που μπήκαν στη Χριστιανική σκέψη με τη Μεταρρύθμιση, δεν υπήρξε καμιά παρανόηση αυτού του «ύμνου της αγάπης» στην πρώτη Εκκλησία -πράγματι, στην ιστορία της Χριστιανικής σκέψεως ως τη Μεταρρύθμιση αυτός ο ύμνος κατανοήθηκε εντελώς άμεσα. Και ήταν μόνο διαμέσου μιας διαστροφής εξηγητικής μεθόδου η οποία επιβλήθηκε από μια ιδιαίτερη —και νέα— θεολογική κατανόηση, που αυτός ο «ύμνος της αγάπης» έπρεπε να κατανοηθεί με τις ποικίλες διαφορετικές σημασίες που αποδόθηκαν στη λέξη «πίστη». «Και αν κάποιος μιλά τις γλώσσες των ανθρώπων και των αγγέλων, και αν έχει τη δωρεά της προφητείας, και αν γνωρίσει όλα τα μυστήρια, και αν γνωρίζει όλη τη γνώση, και αν έχει όλη την πίστη «ώστε να μεταθέτει βουνά», και αν μοιράσει όλα τα υπάρχοντά του στους φτωχούς, και αν παραδώσει το σώμα του στην πυρά -και αν κάποιος έχει όλα αυτά, αλλά δεν έχει αγάπη, αυτός δεν είναι «τίποτα», είναι σαν «χαλκός ήχων η κύμβαλον αλαλάζον», και «ουδέν ωφελείται» «Εάν ταις γλώσσαις των ανθρώπων λαλώ και των αγγέλων, αγάπην δε μη έχω, γέγονα χαλκός ήχων η κύμβαλον αλαλάζον. Και εάν έχω προφητείαν και ειδώ τα μυστήρια πάντα και πάσαν την γνώσιν, καν έχω πάσαν την πίστιν ώστε όρη μεθιστάνειν, αγάπην δε μη έχω, ουδέν ειμί. Καν ψωμίσω πάντα τα υπάρχοντά μου, και εάν παραδώ το σώμα μου ίνα καυθήσομαι, αγάπην δε μη έχω, ουδέν ωφελούμαι». Ο Απ. Παύλος δηλώνει καθαρά τι είναι η αγάπη. «Η αγάπη είναι μακρόθυμη, είναι γεμάτη από ευμένεια, δεν είναι ζηλότυπη, δεν καυχάται, δεν είναι υπερήφανη, δεν κάνει ασχήμιες, δεν ζητά το συμφέρον της, δεν ερεθίζεται, δεν λογαριάζει το κακό, δεν χαίρει για το κακό, αλλά συγχαίρει με την αλήθεια. Η αγάπη τα ανέχεται όλα, τα πιστεύει όλα, τα ελπίζει όλα, τα υπομένει όλα. Η αγάπη δεν θα παύσει ποτέ να υπάρχει· οι προφητείες θα καταργηθούν, οι γλώσσες θα παύσουν, η γνώση θα καταργηθεί... Τώρα παραμένουν η πίστη, η ελπίδα, η αγάπη, αυτές οι τρεις. Μεγαλύτερη όμως από αυτές είναι η αγάπη» «Η αγάπη μακροθυμεί, χρηστεύεται, η αγάπη ου ζηλοί, η αγάπη ου περπερεύεται, ου φυσιούται, ουκ ασημονεί, ου ζητεί τα εαυτής, ου παροξύνεται, ου λογίζεται το κακόν, ου χαίρει επί τη αδικία συγχαίρει δε τη αληθεία· πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ελπίζει, πάντα υπομένει. Η αγάπη ουδέποτε εκπίπτει· είτε δε προφητείαι, καταργηθήσονται· είτε γλώσσαι, παύσονται είτε γνώσις, καταργηθήσεται ... νυνί δε μένει πίστις, ελπίς, αγάπη, τα τρία ταύτα· μείζων δε τούτων η αγάπη». Ο στόχος του μοναστικού και ασκητικού αγώνα, της «δοκιμασίας», είναι η αγάπη· να αγαπάς τον Θεό, να αγαπάς τους ανθρώπους, να αγαπάς όλα τα δημιουργήματα, να σε διαπερνά η αγάπη του Θεού, να συμμετέχεις στην αγάπη, που είναι ο Θεός και απορρέει από τον Θεό, και να ενώνεσαι με τον Θεό, με την αγάπη.

Συχνά τα μοναστικά βιβλία μιλούν για «επίτευξη» αυτής της αγάπης, σαν να ήταν αυτή ανθρώπινο έργο. Αλλά αυτό δεν εκφράζει όλο το νόημα της αγάπης μέσα στα μοναστικά βιβλία, ούτε ακόμα και σε κείμενα που παρουσιάζουν τα πάντα σαν να

ήταν μόνο αγώνας από την πλευρά του ανθρώπου μέσα στη «δοκιμασία». Αυτός ο τρόπος εκφράσεως χρησιμοποιείται γιατί είναι σύμφυτος με την πνευματική φύση. Αυτός ο τρόπος εκφράσεως λέγεται γιατί παραλληλίζεται μ' εκείνη την αποκτηθείσα γνώση -ότι ο Θεός είναι η πηγή των πάντων. Κι' όμως ο ίδιος ο Αγ. Παύλος χρησιμοποιεί συχνά γλώσσα που θα μπορούσε να προέρχεται άμεσα από μοναστικά κείμενα. Πράγματι, και οι δύο τρόποι εκφράσεως θα μπορούσαν να ληφθούν έξω από τα συμφραζόμενα τους, αλλά είναι αλήθεια ότι χρησιμοποιούνται και οι δύο γλώσσες η γλώσσα που αναφέρεται στον Θεό ως την πηγή, ως τον έχοντα την πρωτοβουλία, στη χάρη του Θεού, στη δωρεά όλης της πνευματικότητας· και η γλώσσα που επικεντρώνεται στη δραστηριότητα του ανθρώπου, στην ανταπόκριση του ανθρώπου στην αγάπη και το λυτρωτικό έργο του Θεού εν Ιησού Χριστώ και δια του Αγίου Πνεύματος. Όταν χρησιμοποιείται η μια γραμμή σκέψεως, αυτή δεν αρνείται καθόλου την άλλη γραμμή σκέψεως. Μάλλον, συμβαίνει το ακριβώς αντίθετο, γιατί η μοναστική και ασκητική γραμματεία μπορεί τότε μόνο να μιλά για τη δραστηριότητα του ανθρώπου, αν προϋποτίθεται ότι ο Θεός έχει ολοκληρώσει το λυτρωτικό έργο εν Χριστώ και δια του Χριστού, ότι ο Θεός εργάζεται μέσα στον άνθρωπο δια του Αγίου Πνεύματος. Αλλιώς όλα όσα γράφονται είναι χωρίς σημασία, τώρα και αιωνίως. Η εντολή του Απ. Παύλου στη Α' Προς Κορινθίους επιστολή 14:1: «διώκετε την αγάπην, ζηλούτε δε τα πνευματικά» (επιδιώκετε την αγάπη και επιθυμείτε με ζήλο τα πνευματικά πράγματα) είχε ως άμεση απάντηση τη μοναστική και ασκητική πνευματικότητα.

Στη Β' Προς Κορινθίους επιστολή (2:91 ο Απ. Παύλος γράφει με το ίδιο ακριβώς πνεύμα με το οποίο θα έγραφε ένας ηγούμενος στους αρχάριους μοναχούς του: «εις τούτο γαρ και έγγραψα, ίνα γνω την δοκιμήν υμών, ει εις πάντα υπήκοοί εστι» («γι' αυτό σας έγγραψα, για να σας δοκιμάσω και να δω αν υπακούετε σε όλα»). Η «υπακοή» είναι ένα σπουδαίο θέμα και μια πραγματικότητα στη μοναστική και ασκητική «δοκιμασία», και αυτό το ίδιο θέμα της υπακοής μνημονεύεται συχνά σ' όλη την Καινή Διαθήκη. Η μοναστική και ασκητική γραμματεία χρησιμοποιεί συχνά τους όρους «ευωδία» και «άρωμα» («οσμή»), και η πηγή τους πάλι είναι η Καινή Διαθήκη. Στη Β' Προς Κορινθίους επιστολή (2:14-15) ο Απ. Παύλος γράφει: «(ο Θεός) διαδίδει δι' ημών παντού την «οσμήν» της γνώσεώς του. Γιατί εμείς είμαστε 'ευωδία' του Χριστού στον Θεό μεταξύ εκείνων που σώζονται και εκείνων που χάνονται, για τούτους μεν 'οσμή' που από θάνατον οδηγεί σε θάνατον, για εκείνους δε 'οσμή' που από ζωή οδηγεί σε ζωή» «και την οσμήν της γνώσεως αυτού φανερούντι δι' ημών εν παντί τόπω· ότι Χριστού ευωδία εσμέν τω Θεώ εν τοις σωζομένοις και εν τοις απολλυμένοις, οίς μεν οσμή θανάτου εις θάνατον, οίς δε οσμή ζωής εις ζωήν».

Στη Β' Προς Κορινθίους επιστολή (3:18) ο Απ. Παύλος χρησιμοποιεί μια έκφραση

που βρίσκεται συχνά στην ασκητική γραμματεία «από δόξης εις δόξαν». «Ημείς δε πάντες ανακεκαλυμμένω προσώπω την δόξαν Κυρίου κατοπτριζόμενοι την αυτήν εικόνα μεταμορφούμεθα από δόξης εις δόξαν, καθάπερ από Κυρίου Πνεύματος». (Όλοι δε εμείς με ακάλυπτο πρόσωπο, αντανακλώντας τη λαμπρότητα του Κυρίου, μεταμορφωνόμαστε ώστε να μοιάζουμε μ' αυτόν από λαμπρότητα σε λαμπρότητα· αυτό προέρχεται από τον Κύριο, το Πνεύμα»). Η Ελληνική λεκτική διατύπωση μέσα σε όλη την Καινή Διαθήκη δεν μπορεί να τονιστεί αρκετά, γιατί μεταφέρει μια δυναμική δραστηριότητα που σπάνια βρίσκεται σε άλλες γλώσσες και μεταφράσεις. Σ' αυτό το κείμενο η έμφαση βρίσκεται στην πορεία της «μεταμορφώσεως μας». Αλλού η έμφαση είναι συχνά στο ότι «εμείς εξακολουθούμε να σωζόμαστε» -μάλλον παρά στο ότι «είμαστε μεταμορφωμένοι» και «είμαστε σεσωσμένοι». Όταν τονίζεται η αντικειμενική φύση της λυτρώσεως, τότε η Ελληνική λεκτική διατύπωση είναι: «είμαστε σεσωσμένοι». Αλλά κυρίως, όταν τονίζεται η πορεία, τότε ο δυναμισμός εκφράζεται με τη λεκτική διατύπωση «εξακολουθούμε να σωζόμαστε». Σ' αυτό το κείμενο είναι σημαντικό ότι η αντικειμενική φύση εκφράζεται με το «έχουμε αποκαλυφθεί» («ανακεκαλυμμένω προσώπω»), ενώ η συνεχιζόμενη διαδικασία της συμμετοχής μας στην πνευματική πορεία της σωτηρίας εκφράζεται με το «μεταμορφούμεθα» (εξακολουθούμε να μεταμορφωνόμαστε). Εδώ εκφράζεται ο δυναμισμός της συνεργίας.

Στη Β' Προς Κορινθίους επιστολή (4:16) ο Απ. Παύλος τονίζει πάλι το δυναμισμό και την πορεία της πνευματικής πραγματικότητας στον άνθρωπο. «Ο έσω ημών (άνθρωπος) ανακαινούνται ήμερα και ήμερα» («η εσωτερική μας ζωή ανανεώνεται ήμερα με την ήμερα»). Η μοναστική ζωή προσπαθεί να ανταποκριθεί σ' ένα τέτοιο κείμενο με τον ημερήσιο κανόνα της προσευχής, της μελέτης, της αυτοεξετάσεως, και της λατρείας ακριβώς για να προσπαθεί να «ανανεώνει» καθημερινά την «εσωτερική μας» πνευματική ζωή. Στο χωρίο 10:15 της ίδιας επιστολής τονίζεται η δυναμική πλευρά της αυξήσεως και μάλιστα με αναφορά στην «πίστη» και τον «κανόνα». «Ελπίδα δε έχοντες, αυξανομένης της πίστεως υμών, εν υμίν μεγαλυνθήναι κατά τον κανόνα ημών εις περισσεΐαν» («αλλά έχουμε την ελπίδα, καθώς αυξάνεται η πίστη σας, να αυξηθεί ακόμα περισσότερο μεταξύ σας σύμφωνα με τη σφαίρα ενεργείας που ο Θεός μας έδωσε»), Στο χωρίο 5:12 της ίδιας επιστολής ο Απ. Παύλος τοποθετεί και πάλι το εσωτερικό βάθος της πνευματικής ζωής του ανθρώπου στην «καρδιά», κάτι που ο Ανατολικός μοναχισμός θα αναπτύξει ακόμα και στη ζωή της προσευχής του «εν καρδιά».

Ολόκληρο το 5ο κεφάλαιο της Β' Προς Κορινθίους επιστολής είναι ένα εξαιρετικά σπουδαίο κείμενο. Εδώ, όπως και αλλού, ο Απ. Παύλος χρησιμοποιεί μια γλώσσα που, όταν χρησιμοποιηθεί από άλλους, στενοχωρεί πάρα πολύ πολλούς λογίους που εργάζονται από την πλευρά της Μεταρρυθμίσεως -χρησιμοποιεί την ιδέα του να

«είμαστε ευάρεστοι στον Θεό», κάτι που μερικοί λόγιοι βρίσκουν πώς είναι ενδεικτικό της απαιτήσεως του ανθρώπου να «κερδίσει» την ευαρέσκεια του Θεού. Άλλα όταν ο Απ. Παύλος χρησιμοποιεί αυτή τη γλώσσα, αυτή περνά σιωπηλά, περνά χωρίς αντίρρηση —ακριβώς γιατί ο Απ. Παύλος έχει σταθεροποιήσει τη θέση του ότι ο Θεός είναι η πηγή των πάντων. Αλλά και η μοναστική και η ασκητική γραμματεία προϋποθέτουν ότι ο Θεός κάνει την αρχή και είναι η πηγή των πάντων. Αλλά είναι στην ίδια τη φύση της καθημερινής πνευματικής ζωής στο μοναχισμό και στην ασκητική πνευματικότητα να τονίσει τη δραστηριότητα του ανθρώπου. Αυτό είναι ακριβώς τονισμός, όχι θεολογική θέση. «Γι' αυτό και φιλοτιμούμεθα (να το κάνουμε σκοπό μας), είτε παραμένουμε στο σώμα, είτε φεύγουμε από το σώμα, να είμαστε ευάρεστοι σ' Αυτόν. Γιατί όλοι μας πρέπει να φανερωθούμε μπροστά στο δικαστήριο του Χριστού, για να πάρει ο καθένας ό,τι του αρμόζει για όσα έκανε με το σώμα του, είτε καλό είτε κακό. Επειδή, λοιπόν, ξέρουμε το φόβο του Κυρίου, προσπαθούμε να πείσουμε τους ανθρώπους... » «για και φιλοτιμούμεθα, είτε ενδημούντες είτε εκδημούντες, ευάρεστοι αυτώ είναι. Τους γαρ πάντας ημάς φανερωθήναι δεί έμπροσθεν του βήματος του Χριστού, ίνα κομίσηται έκαστος τα δια του σώματος προς ό έπραξεν, είτε αγαθόν είτε κακόν. Ειδότες ουν τον φόβον του Κυρίου ανθρώπους πείθομεν ... (5:9-11).

Στο χωρίο 11:15 της ίδιας επιστολής ο Απ. Παύλος γράφει ότι το «τέλος ενός ανθρώπου θα είναι ανάλογο προς τα έργα του» «ων το τέλος έσхай κατά τα έργα αυτών». Δεν είναι επίσης η πρώτη φορά που η Καινή Διαθήκη χρησιμοποιεί τη λέξη «πράττειν», μια λέξη η οποία συστηματοποιείται στο μοναχισμό. Μετά από μια πλήρη έκθεση της πρωτοβουλίας του Θεού στο λυτρωτικό έργο του Χριστού (5:14-20), στην οποία ο Απ. Παύλος γράφει ότι: «όλα είναι εκ Θεού, ο οποίος, μας συμφιλίωσε με τον εαυτό του δια του Χριστού» («τα δε πάντα από του Θεού του καταλλάξαντος ημάς εαυτώ δια Χριστού»), ο Απ. Παύλος γράφει στο στίχο 21: «Συμφιλιωθείτε με τον Θεό» («καταλλάγητε τω Θεώ»). Επιπλέον, αυτός δεν χρησιμοποιεί μόνο το ρηματικό τύπο της προστακτικής αλλά πριν από αυτήν την προτροπή προσθέτει: «σας παρακαλούμε στο όνομα του Χριστού» («δεόμεθα υπέρ Χριστού»). Η γλώσσα του εδώ γίνεται ακατανόητη, και μόνο αν υπάρχει πνευματική δραστηριότητα εκ μέρους του ανθρώπου είναι κατανοητή. Και το σπουδαιότερο είναι ότι ο Απ. Παύλος χρησιμοποιεί μια πολύ ενδιαφέρουσα διατύπωση σχετικά με τη «δικαιοσύνη του Θεού», γιατί γράφει ότι το λυτρωτικό έργο του Χριστού συνετελέσθη «για να γίνουμε εμείς δι' αυτού δικαιοσύνη Θεού» («ίνα ημείς γενώμεθα δικαιοσύνη Θεού εν αυτώ»). Το σημαντικό εδώ είναι ότι ο Απ. Παύλος γράφει «για να μπορέσουμε εμείς να γίνουμε» («ίνα Ημείς γενώμεθα») και όχι ότι «είμαστε ήδη» η «έχουμε ήδη γίνει» (δικαιοσύνη Θεού). Εδώ προφανώς υπονοείται ένας συνεργιστικός δυναμισμός. Αυτός τονίζεται περισσότερο στο χωρίο της ίδιας επιστολής 6:1: «Συνεργαζόμενοι δε μαζί του σάς παρακαλούμε να

μη δεχθήτε μάταια τη χάρη του Θεού» («συνεργούντες δε και παρακαλούμεν μη εις κενόν την χάριν του Θεού δέξασθαι υμάς»). Και στη συνέχεια ο Απ. Παύλος παραθέτει από το χωρίο Ησαΐα 49:8, όπου λέγεται ότι ο Θεός «ακούει» και «βοηθεί» «επήκουσά σου και ... εβοήθησά σοι».

Στο χωρίο της Β' Προς Κορινθίους επιστολής 6:4-10 ο Απ. Παύλος γράφει αυτό που θα μπορούσε να είναι ένας οδηγός για την πνευματική ζωή του μονάχου. «Σε όλα συστήνουμε τους εαυτούς μας σαν υπηρέτες του Θεού -με πολλή υπομονή, σε θλίψεις, σε ανάγκες, σε στενοχώριες, σε μαστιγώσεις, σε φυλακίσεις, σε ταραχές, σε κόπους, σε αγρυπνίες, σε νηστείες, με αγνότητα, με σύνεση, με μακροθυμία, με καλωσύνη, με Πνεύμα Άγιο, με αγάπη χωρίς υποκρισία, με το κήρυγμα της αλήθειας, με δύναμη Θεού· με τα όπλα της δικαιοσύνης, τα επιθετικά και τα αμυντικά, σε τιμή και ατίμωση, σε δυσφημίες και επαίνους ... σαν να πεθαίνουμε και όμως ζούμε ... σαν λυπημένοι και όμως πάντοτε χαρούμενοι, σαν φτωχοί και όμως κάνοντας πολλούς πλουσίους» («Εν παντί συνιστάνοντες εαυτούς ως Θεού Διάκονοι, εν υπομονή πολλή, εν θλίψεσιν, εν ανάγκαις, εν στενοχωρίαις, εν πληγαίς, εν φυλακαίς, εν ακαταστασίαις, εν κόποις, εν αγρυπνίαις, εν νηστείαις, εν αγνότητι, εν γνώσει εν μακροθυμία, εν χρηστότητι, εν πνεύματι αγίω, εν αγάπη ανυποκρίτω, εν λόγω αληθείας, εν δυνάμει Θεού δια των όπλων της δικαιοσύνης των δεξιών και αριστερών, δια δόξης και ατιμίας, δια δυσφημίας και ευφημίας ... ως αποθνήσκοντες και Ιδού ζώμεν ... ως λυπούμενοι αεί δε χαίροντες, ως πτωχοί πολλούς δε πλουτίζοντες»). Οι αγρυπνίες, η νηστεία, η αγνότητα, η γνώση αυτά φέρνουν στο νου τη μοναστική και ασκητική ζωή. Επιπλέον, ο Απ. Παύλος χρησιμοποιεί πάλι την εικόνα του πολέμου και αναφέρεται στα «όπλα της δικαιοσύνης». Η γλώσσα που χρησιμοποιεί σ' αυτήν την περικοπή ο Απ. Παύλος μπορεί να έχει νόημα μόνο αν ο άνθρωπος συμμετέχει ενεργητικά στη λυτρωτική πορεία. Αν το δόγμα της «δικαιοσύνης» έχει στη σκέψη του Απ. Παύλου μόνο μια μονόπλευρη σημασία -δηλαδή σημαίνει μόνο τη «δικαιοσύνη του Θεού», η οποία είναι, φυσικά, η πηγή κάθε δικαιοσύνης, τότε γιατί να γίνεται λόγος για «όπλα της δικαιοσύνης» που τίθενται στα ανθρώπινα χέρια, τα δεξιά και τα αριστερά; Αν ο άνθρωπος θεωρείται «δίκαιος» μόνο εξαιτίας της «αντιπροσωπευτικής θυσίας» του Κυρίου μας Ιησού Χριστού, γιατί είναι ανάγκη να γίνεται λόγος για «όπλα δικαιοσύνης», παρά μόνο γιατί υπάρχει μια δεύτερη πλευρά της λυτρωτικής πορείας, η οποία οντολογικά περιλαμβάνει την πνευματική συμμετοχή του ανθρώπου; Στο χωρίο Β' Κορινθίους 10:3-6 ο Απ. Παύλος συνεχίζει την αναφορά του στον «πόλεμο» και τονίζει και πάλι την «υπακοήν». «Γιατί αν και ζούμε στον κόσμο, δεν πολεμούμε κατά τρόπο κοσμικό. Διότι τα όπλα του πολέμου μας δεν είναι κοσμικά, αλλά έχουν θεία δύναμη για να γκρεμίζουν οχυρώματα. Γκρεμίζουμε επιχειρήματα και κάθε τι που υψώνεται με υπερηφάνεια κατά της γνώσεως του Θεού και πιάνουμε αιχμάλωτη κάθε σκέψη για να την κάνουμε να υπακούσει στον

Χριστό» («Ὑν σαρκί γαρ περιπατοῦντες οὐ κατὰ σάρκα στρατευόμεθα· τα γαρ ὅπλα τῆς στρατείας ἡμῶν οὐ σαρκικά, ἀλλὰ δυνατά τῷ Θεῷ πρὸς καθαίρεσιν ὀχυρωμάτων, λογισμοὺς καθαιροῦντες καὶ παν ὕψωμα ἐπαφόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ αἰχμαλωτίζοντες παν νόημα εἰς τὴν ὑπακοήν τοῦ Χριστοῦ»).

Ὁ Ἀπ. Παῦλος γράφει στὴ Β' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολή του (7:1) γιὰ καθαρισμό, γιὰ «τελειοποίηση στὴν ἀγιότητα» καὶ γιὰ «φόβο Θεοῦ». Αὐοὺ ἀναφέρθηκε πρὶν στὶς «ὑποσχέσεις» ποὺ ἔδωσε ὁ Θεός δια τῶν Προφητῶν τῆς Π. Δ., προτρέπει: «Ἀς καθαρίσουμε τοὺς εαυτοὺς μας ἀπὸ κάθε μολυσμὸ σαρκὸς καὶ πνεύματος τελειοποιούμενοι στὴν ἀγιωσύνη με φόβο Θεοῦ». («Καθαρίσωμεν εαυτοὺς ἀπὸ παντός μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἐπιτελοῦντες ἀγιωσύνην ἐν φόβῳ Θεοῦ»). Αὐτὴ ἡ προτροπὴ εἶναι ὅ,τι ἀκριβῶς προσπαθεῖ νὰ ἐπιτύχει ἡ μοναστικὴ καὶ ἀσκητικὴ ζωὴ. Στὸ χωρίο 13:9 τῆς ἰδίας ἐπιστολῆς ὁ Ἀπ. Παῦλος γράφει: «Προσευχόμεστε ἐπίσης γιὰ τὴν τελειοποίησή σας» («τοῦτο καὶ εὐχόμεθα, τὴν ὑμῶν κατάρτισιν»). Γιὰ νὰ «τελειοποιηθεῖ» κάποιος σημαίνει ὅτι βρίσκεται προηγουμένως σὲ ὀρισμένο ἐπίπεδο κατώτερο τῆς τελειότητος. Το κείμενο μαρτυρεῖ τὴ δυναμικὴ φύση τῆς πίστεως, τῆς πνευματικῆς ζωῆς ἐν Χριστῷ, τῆς ἐγέρσεως καὶ τῆς πτώσεως, καὶ τέλος τῆς παλινρθώσεως.

Στὴ Β' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολή (7:10) ὁ Ἀπ. Παῦλος μιλά με ὀρους ἐντελῶς ὀμοίους με ἐκείνους ποὺ βρίσκονται στὴ μοναστικὴ καὶ ἀσκητικὴ γραμματεία, αὐοὺ μιλά γιὰ «λύπη» ποὺ παράγει «μετάνοια» ἡ ὀποία οδηγεῖ στὴ «σωτηρία». «Γιὰτὶ ἡ λύπη ὀπως τὴ θέλει ὁ Θεός, παράγει μετάνοια, ἡ ὀποία καταλήγει στὴ σωτηρία γιὰ τὴν ὀποία κανένας δὲν μετανοεῖ ποτέ» («Ἡ γαρ κατὰ Θεὸν λύπη μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον ἐργάζεται»). Ὁ Ἀπ. Παῦλος ἀντιπαραβάλλει αὐτὴν τὴν «κατὰ Θεὸν λύπην» πρὸς τὴν «λύπην τοῦ κόσμου» ἡ ὀποία «κατεργάζεται θάνατον» («ἡ δὲ τοῦ κόσμου λύπη θάνατον κατεργάζεται»), Το θέμα τῆς «λύπης» καὶ τῆς «θλίψεως» κάποιου γιὰ τὶς ἀμαρτίες τοῦ -αὐτὴ ἀκριβῶς εἶναι «ἡ κατὰ Θεὸν λύπη» ἢ ἡ «θεοσεβὴς λύπη»- εἶναι μιὰ «σταθερά»¹ στὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ μονάχου.

Ὁ Ἀπ. Παῦλος κλείνει τὸ κυρίως κείμενο τῆς Β' Πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς τοῦ με μιὰ τελικὴ προτροπή: «Προχωρεῖτε στὴν τελειοποίηση, νουθετεῖτε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, ἔχετε τὸ ἴδιο φρόνημα, εἰρηνεύετε, καὶ ὁ Θεός τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εἰρήνης θα εἶναι μαζί σας» («καταρτίζεσθε, παρακαλεῖσθε, τὸ αὐτό φρονεῖτε, εἰρηνεύετε, καὶ ὁ Θεός τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εἰρήνης ἔσται μεθ' ὑμῶν» -13:11). Εἰδώ ἡ ἐμφαση εἶναι καὶ πάλι στὴν «τελειοποίηση». Ἡ ἀκολουθία τοῦ λόγου τοῦ Ἀπ. Παύλου ἀνληφθεῖ καθεαυτὴν καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ συμφραζόμενα — θα μπορούσε εὐκόλα νὰ παρερμηνευθεῖ ὅτι σημαίνει πῶς ὁ ἄνθρωπος προκαλεῖ τὴν ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ,

γιατί γράφει: «ειρηνεύετε και». Αυτό ακριβώς το «και» εισάγει την ενέργεια του Θεού. Ο Θεός «θα είναι μαζί σας», αν σεις «ειρηνεύετε» -κατ' αυτόν τον τρόπο θα μπορούσε αυτό το κείμενο πολύ εύκολα να παρερμηνευθεί αν δεν είχαμε όλο το σώμα των έργων του Απ. Παύλου. Ό,τι θα μπορούσε να έχει συμβεί στη σκέψη του Απ. Παύλου είναι ό,τι συνήθως συμβαίνει στη σκέψη που εκφράζεται στη μοναστική και ασκητική γραμματεία.

Η ΠΡΟΣ ΓΑΛΑΤΑΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Μαζί με την Προς Ρωμαίους επιστολή, η Προς Γαλατάς επιστολή του Απ. Παύλου είναι το άλλο από τα έργα του, στο οποίο παραπέμπουν συχνότατα οι θεολόγοι της Λουθηρανικής και Καλβινιστικής Μεταρρυθμίσεως και εκείνοι οι θεολόγοι που ακολούθησαν εκείνες τις θεολογικές παραδόσεις. Οι επιστολές αυτές, επίσης, είναι τα δύο έργα στα οποία παραπέμπει ο Αγ. Αυγουστίνος για να υποστηρίξει το δόγμα του για την υποχρεωτική χάρη και τον προορισμό. Αλλά και στην Προς Γαλατάς επιστολή συναντά κανείς το ίδιο πρόβλημα -δηλαδή, ότι υπάρχει μια δεύτερη σειρά σκέψεων η οποία, καθεαυτήν, θα μπορούσε να ερμηνευθεί με μια Πελαγιανική Έννοια. Το ζήτημα εδώ είναι, φυσικά, ότι και οι δύο απόψεις είναι μονόπλευρες, ότι η σκέψη του Απ. Παύλου είναι πολύ πλουσιότερη από όσο επιτρέπει οποιαδήποτε μονόπλευρη ερμηνεία, πολύ πιο ρεαλιστική και με τη δόξα του Θεού και με την τραγωδία της εμπειρίας του ανθρώπου στο κακό, στη φθορά, και στο θάνατο. Άλλα ο Απ. Παύλος εξυμνεί όχι μόνο τη δόξα του Θεού, τη δύναμη και πρωτοβουλία της χάριτος, αλλά και τη χαρά μιας αντικειμενικής λυτρώσεως στην οποία κάθε άνθρωπος πρέπει να συμμετάσχει για να ολοκληρωθεί η λύτρωση του ανθρώπου.

Στο πρώτο κεφάλαιο της Προς Γαλατάς επιστολής ο Απ. Παύλος χρησιμοποιεί στο στίχο 10 γλώσσα η οποία υπονοεί την αναζήτηση της έννοιας του Θεού. «Ζητώ τώρα την έννοια των ανθρώπων η του Θεού; Η μήπως ζητώ να γίνω αρεστός σε ανθρώπους;» («Ἄρτι γὰρ ἀνθρώπους πείθω ἢ τὸν Θεόν; ἡ ζητῶ ἀνθρώποις ἀρέσκειν;»). Σ' ένα σημείο, Γαλατάς 4:9, ο Απ. Παύλος συλλαμβάνει τον εαυτόν του να πέφτει στην πολύ καταληπτή χρήση της ανθρώπινης γλώσσας: «Τώρα, όμως, αφού γνωρίσατε τον Θεό η μάλλον γνωριστήκατε από τον Θεό» («νυν δε γνόντες Θεόν, μάλλον δε γνωσθέντες υπό Θεού»). Η ανακρίβεια της γλώσσας συμβαίνει ακόμα και στον Απ. Παύλο.

Το δεύτερο κεφάλαιο της Προς Γαλατάς επιστολής μας διαφωτίζει το κεντρικό αμφισβητούμενο θέμα στη θεολογία του Απ. Παύλου. Σ' αυτό ο Απ. Παύλος μιλά για την υποκρισία του Απ. Πέτρου στην Αντιόχεια, γιατί ο Απ. Πέτρος έτρωγε μαζί με τους Εθνικούς ως τη στιγμή που έφθασαν από τα Ιεροσόλυμα οι της παρατάξεως της «περιτομής» («οι από Ιακώβου» -2:12). Από εκείνη τη στιγμή ο Απ. Πέτρος απομακρύνθηκε από τους Εθνικούς («αφώριζεν εαυτόν»), «επειδή φοβόταν «τους

εκ περιτομής» («φοβούμενος τους εκ περιτομής»). Ο Απ. Παύλος προκαλεί ευθέως τον Απ. Πέτρο. Η όλη αμφισβήτηση γίνεται ανάμεσα στα «έργα του νόμου» και στα «έργα του Πνεύματος», ανάμεσα στους νόμους του Ιουδαϊσμού και στους πνευματικούς νόμους του Χριστού που είναι το άμεσο αποτέλεσμα του Θεϊκού λυτρωτικού έργου του. Μέσα σ' αυτό, λοιπόν, το πλαίσιο ο Απ. Παύλος φέρνει στη συζήτηση το δόγμα της δικαιώσεως. Στο στίχο 16 ο Απ. Παύλος γράφει: «Αλλ' επειδή γνωρίζουμε ότι ο άνθρωπος δεν δικαιώνεται από τα έργα του νόμου αλλά από την πίστη στον Ιησού Χριστό, πιστέψαμε κι' εμείς στον Χριστόν Ιησούν, για να δικαιωθούμε από την πίστη στον Χριστό και όχι από τα έργα του νόμου, γιατί από τα έργα του νόμου κανένας άνθρωπος δεν θα δικαιωθεί» («ειδότες δε ότι ου δικαιούται άνθρωπος εξ έργων νόμου εάν μη δια πίστεως Ιησού Χριστού, και ημείς εις Χριστόν Ιησούν επιστεύσαμεν, ίνα δικαιωθώμεν εκ πίστεως Χριστού και ουκ εξ έργων νόμου, ότι εξ έργων νόμου ου δικαιωθήσεται πασά σαρξ»).

Στην Ελληνική διατύπωση που χρησιμοποιεί ο Απ. Παύλος διατηρείται ακόμα ένας δυναμισμός, γιατί λέγει: «Επιστεύσαμεν, ίνα δικαιωθώμεν εκ πίστεως». Η τελευταία αυτή έκφραση εμπεριέχει την έννοια της χρονικής ευρύτητας, την επαύξηση της πνευματικής ζωής η οποία αρχίζει να υπάρχει με την πίστη. Είναι μια πλούσια έκφραση και η πληρότητα και ο δυναμισμός της δεν πρέπει να ελαττωθεί από μια απλουστευτική ερμηνεία. Και μόνο η χρήση του «ίνα» («για να») έχει θεολογική σημασία, όπως και η έκφραση «δικαιωθώμεν». Ο Απ. Παύλος θα μπορούσε πολύ καλά να είχε γράψει ότι: πιστέψαμε και γι' αυτό δικαιωθήκαμε. Αλλά αυτό δεν είναι εκείνο που έγραψε. Η αντικειμενική πραγματικότητα της λυτρώσεως, η αντικειμενική πραγματικότητα της ανθρωπότητας που δικαιώθηκε από το Χριστό είναι ένα πράγμα. Η υποκειμενική πραγματικότητα κάθε επί μέρους ανθρώπου που συμμετέχει σ' αυτό το ήδη τελειωμένο λυτρωτικό έργο της δικαιώσεως, που είναι πραγματικά «δίκαιος» με τον Θεό, είναι μια άλλη διάσταση, μια διάσταση που απαιτεί όλη την πνευματική σύσταση του ανθρώπου και απευθύνεται σ' αυτήν. Στο αμέσως επόμενο κείμενο ο Απ. Παύλος γράφει: «αν ζητώντας να δικαιωθούμε δια του Χριστού» («ει δε ζητούντες δικαιωθῆναι εν Χριστώ»). Στο χωρίο 5:5 ο ίδιος μπορεί και γράφει: «Γιατί εμείς δια του Πνεύματος, βάσει της πίστεως, αναμένουμε τη δικαίωση για την οποία ελπίζουμε» («Ημείς γαρ πνεύματι εκ πίστεως ελπίδα δικαιοσύνης απεκδεχόμεθα»). Ποια είναι η οντολογική σημασία της «ελπίδας δικαιοσύνης», αν η «δικαιοσύνη» «αποδίδεται» σε μας σαν να ήταν μια νομική πράξη, κι' αν είναι η «παθητική δικαιοσύνη» του Θεού που μας «δικαιώνει»; όχι, η δράση του Απ. Παύλου είναι πολύ βαθύτερη. Η «ελπίδα δικαιοσύνης» είναι ακριβώς η ελπίδα μας να μετάσχουμε σ' εκείνη την αντικειμενική «δικαιοσύνη του Θεού» που τώρα μας δίνεται ελεύθερα από τον Θεό εν Χριστώ και δια του Χριστού. Αλλά «ελπίζουμε» γιατί υπάρχει «έργο» για μας να κάνουμε για να πιαστούμε από εκείνη τη δικαιοσύνη και να μετάσχουμε σ' αυτήν

αιωνίως. Ο Θεός δημιουργεί μέσα στην ελευθερία του, Ο Θεός δημιούργησε τον άνθρωπο με αυτήν την εικόνα της ελευθερίας. Ο Χριστός δέχεται το Σταυρό εν ελευθερία. Η ελευθερία είναι το θεμέλιο της δημιουργίας και της λυτρώσεως. Και η ελευθερία του ανθρώπου, όσο κι' αν έχει εξασθενήσει, μπορεί ακόμα να εμπνέεται από την ελεύθερη δωρεά της Χάριτος. Και μέσα σ' αυτήν την ελευθερία πρέπει ο άνθρωπος, όπως γράφει ο Απ. Παύλος στην Προς Φιλιππησίους επιστολή του (2:12), «με φόβο και τρόμο να κατεργάζεται τη σωτηρία του» («μετά φόβου και τρόμου την εαυτώ σωτηρίαν κατεργάζεσθε»). Δεν μπορεί κανείς να αρνηθεί ότι η μοναστική και ασκητική πνευματικότητα το πήρε αυτό θα σοβαρά. Στην προς Γαλατάς επιστολή (5:1) ο Απ. Παύλος γράφει ότι «Ο Χριστός μας ελευθέρωσε για να είμαστε ελεύθεροι. Λοιπόν σταθήτε σταθεροί» («τη ελευθερία ημάς Χριστός ηλευθέρωσεν στήκετε ουν»).

Όλη η θεολογική σημασία όλων αυτών που έλαβαν χώρα κατά την έλευσή του Χριστού, στην Ενσάρκωση του Θεανθρώπου, στη ζωή του, στη διδασκαλία του, στο θάνατό του, στην ανάστασή του, στην ίδρυση της Εκκλησίας και στη μυστηριακή ζωή της Εκκλησίας, στην Ανάληψή του, στην αποστολή από το Χριστό του Αγίου Πνεύματος, και στην Δευτέρα του Παρουσία και στην Κρίση όλα αυτά έχουν ριζικά μεταβάλει τον παλιό νόμο των έργων, κι' αυτό ήταν σαφές στην Πρώτη Εκκλησία. Είναι αλήθεια ότι ό,τι λέγει ο Απ. Παύλος για τα «έργα του νόμου» μπορούν να ταιριάζουν σε κάθε μορφή Χριστιανισμού που αποκλίνει από την ακρίβεια της ισορροπίας, που αποκλίνει από τα αυθεντικά «έργα του Πνεύματος», αντικαθιστώντας τα με μια μηχανική και μηχανιστική διάθεση. Και στην Προς Γαλατάς επιστολή 3:27 ο Απ. Παύλος συνδέει άμεσα την «εκ πίστεως δικαίωση» με το μυστήριο του βαπτίσματος. «Γιατί όλοι είστε υιοί Θεού δια της πίστεως στον Ιησού Χριστό· γιατί όσοι βαπτιστήκατε στο Χριστό, έχετε ενδυθεί το Χριστό» («πάντες γαρ υιοί Θεού εστε δια της πίστεως εν Χριστώ Ιησού όσοι γαρ εις Χριστόν εβαπτίσθητε, Χριστόν ενεδύσασθε»). Μέσα σ' αυτά τα συμπραζόμενα ποια είναι η διαφορά ανάμεσα στην «εκ πίστεως δικαίωση» και στο «εκ πίστεως βαπτιστήκατε στο Χριστό», και, γι' αυτό, «ενδυθήκατε το Χριστό»;

Ο Απ. Παύλος απευθύνεται στους Χριστιανούς, σ' αυτούς που έχουν βαπτιστεί, σ' αυτούς που έχουν αποδεχθεί την πίστη. Παρ' όλα όσα λέγει για την «δικαίωση εκ πίστεως», για την «ένδυση του Χριστού» δια του βαπτίσματος, για το ότι η αντικειμενική πλευρά της λυτρώσεως έχει ολοκληρωθεί, ο Απ. Παύλος μπορεί ακόμα να γράφει στην Προς Γαλατάς επιστολή (4:19) ότι «δοκιμάζει πόνους γέννας ως ότου μορφωθεί ο Χριστός μέσα τους» («ωδίνω μέχρις ου μορφωθεί Χριστός εν υμίν»). Τι μπορεί αυτό να σημαίνει παρά ότι η λυτρωτική πορεία για τον άνθρωπο είναι πορεία αγώνος, πορεία εγέρσεως και πτώσεως, πορεία συνεχούς πνευματικού δυναμισμού; Στο χωρίο 5:7 της ίδιας επιστολής γράφει ότι

«έτρεχαν καλά» και έρωτα «ποιος σας εμπόδισε;» («ετρέχετε καλώς· τις υμάς ενέκυψεν;»), επικαλούμενος και πάλι την εικόνα του αγώνα δρόμου.

Στην Προς Γαλατάς επιστολή (5:14) ο Απ. Παύλος επαναλαμβάνει την περί αγάπης εντολή του Χριστού, μια σκέψη όχι ξένη στον Απ. Παύλο, ιδίως αν κανείς σκεφθεί τον «ύμνο» του για την Αγάπη στην Α' Προς Κορινθίους επιστολή (κεφ. 13). «Γιατί όλος ο νόμος συνοψίζεται σε έναν λόγο: 'Να αγαπήσεις τον πλησίον σου σαν τον εαυτό σου'» («ο γαρ πας νόμος εν ενί λόγω πεπλήρωται, εν τω αγαπήσεις τον πλησίον σου ως σεαυτόν»). Ύστερα διακρίνει τα «έργα του Πνεύματος» από τα «έργα της σαρκός», συνδέοντας ρητώς τα δεύτερα με τον παλιό νόμο. Και ύστερα προτρέπει πάλι και εντέλλεται από το ρεαλισμό της πνευματικής ζωής (5:25): «Αν ζούμε εν τω Πνεύματι, ας βαδίζουμε και κατά το Πνεύμα» («Ει ζώμεν Πνεύματι, Πνεύματι και στοιχώμεν»). Ποιο είναι το νόημα μιας τέτοιας προτροπής; Αυτή έχει ένα νόημα που βασίζεται στο ρεαλισμό, μόνο αν το «να ζούμε εν τω Πνεύματι» αναφέρεται σε ολόκληρο το αντικειμενικό έργο, το λυτρωτικό έργο του Χριστού που ήδη έχει ολοκληρωθεί και είναι διαθέσιμο στους ανθρώπους, σε μια λύτρωση η οποία τους περιβάλλει με τη ζωή της Εκκλησίας μέσα στην οποία ζουν, άλλα μια λύτρωση στην οποία αυτοί τρέπει ενεργά να μετέχουν, στην οποία πρέπει να «βαδίζουν» αν πρόκειται να κερδίσουν και να κάνουν κτήμα τους το τελικό έργο της λυτρώσεως, την ένωση του ανθρώπου και του Θεού εν αγάπη, εν αγαθότητι, εν αληθεία. Το ρήμα «βαδίζω» εκφράζει προφανώς δραστηριότητα, κίνηση προς ένα τέρμα. Στην προς Γαλάτας επιστολή (6:2) ο Απ. Παύλος συνδέει την εντολή της αγάπης και του «βαδίσματος» εν Πνεύματι με «τον νόμον του Χριστού». «Και έτσι θα εκπληρώσετε το νόμο του Χριστού» («και ούτως αναπληρώσετε τον νόμον του Χριστού»). Η ίδια η έκφραση «ο νόμος του Χριστού» και της «εκπληρώσεως» εκείνου «του νόμου» έχει θεολογική σημασία, γιατί «ο νόμος του Χριστού» αναφέρεται σε όλα όσα παρέχονται στην Εκκλησία δια του Χριστού. Η μοναστική και ασκητική ζωή είναι ακριβώς μια τέτοια προσπάθεια να εκπληρώσει αυτόν τον «νόμον του Χριστού». Η τελευταία σκέψη του στην Προς Γαλατάς επιστολή του (6:16) είναι: «Ειρήνη και έλεος σ' εκείνους που θα βαδίσουν μ' αυτόν τον κανόνα» («και όσοι τω κανόνι τούτω στοιχήσουσιν, ειρήνη επ' αυτούς και έλεος»). Η «καινούρια δημιουργία» («η καινή κτίσις»), για την οποία μιλά ο Απ. Παύλος (6:15), είναι και τα δύο: και μια ήδη ολοκληρωθείσα λυτρωτική πραγματικότητα και, για μας ως άτομα με πνευματική ελευθερία, μια πραγματικότητα που πρέπει να «διαμορφωθεί», μια πραγματικότητα που μπορεί να έρθει μόνο διαμέσου μιας πορείας, όταν η υποκειμενική πραγματικότητα κάθε προσώπου «διαμορφωθεί» σύμφωνα με την αντικειμενική πραγματικότητα της «καινούριας δημιουργίας» που δημιουργήθηκε από τον Κύριο μας Ιησού Χριστό.

Η ΠΡΟΣ ΕΦΕΣΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Στην Προς Εφεσίους επιστολή του (1:14) ο Απ. Παύλος χρησιμοποιεί άκρως ενδιαφέρουσα γλώσσα σχετικά με την «σωτηρίαν» μας «εν Χριστώ», στον οποίον πιστέψαμε και ύστερα σφραγιστήκαμε με το Άγιο Πνεύμα, «το οποίο είναι» αρραβώνας της κληρονομιάς μας μέχρι την απολύτρωση του λαού» («ος εστίν αρραβών της κληρονομιάς ημών, εις απολύτρωσιν της περιποιήσεως»). Η έννοια εδώ είναι σαφής: η σφραγίδα του Αγίου Πνεύματος είναι η «προκαταβολή» για την μετέπειτα κληρονομιά της οποίας γινόμαστε κύριοι όταν εμείς την αποκτήσουμε. Αυτό το κείμενο είναι δυναμικό. Το ότι η κατοχή μιας τέτοιας κληρονομιάς απαιτεί να βαδίσουμε σε «καλά έργα» είναι σαφές στο χωρίο 2:10 αυτής της επιστολής; «Γιατί είμαστε δικό του έργο, δημιουργημένοι εν Χριστώ Ιησού για έργα αγαθά, που ο Θεός προετοίμασε για να αποτελέσουν τον τρόπο της ζωής μας». («Αυτού γαρ εσμεν ποίημα, κτισθέντες εν Χριστώ Ιησού επί έργοις αγαθοίς, ος προητοίμασεν ο Θεός ίνα εν αυτοίς περιπατήσωμεν»). Στην Προς Εφεσίους επιστολή του (6:11) ο Απ. Παύλος χρησιμοποιεί και πάλι την εικόνα του πολέμου και της ενδύσεως της «πανοπλίας του Θεού» («ενδύσασθε την πανοπλίαν του Θεού»). Στα χωρία 5:8 και 5. 75 χρησιμοποιείται πάλι το «περιπατείτε»: «ως τέκνα φωτός περιπατείτε»· «βλέπετε ουν ακριβώς πώς περιπατείτε». Στο χωρίο 5:9 γράφει ότι «ο καρπός του φωτός (είναι) σε κάθε καλωσύνη και δικαιοσύνη και αλήθεια («ο γαρ καρπός του φωτός εν πάση αγαθωσύνη και δικαιοσύνη και αληθεία»)². Είναι το «περπάτημα μέσα στο φως» που παράγει «τον καρπόν» που είναι «κάθε καλωσύνη, δικαιοσύνη και αλήθεια» και αυτό περιγράφεται ως «δοκιμασία του τι είναι ευάρεστο στον Κύριο» («δοκιμάζοντες τι εστίν ευάρεστον τω Κυρίω»).

Στην Προς Εφεσίους επιστολή (5:14) ο Απ. Παύλος παραθέτει, προφανώς από έναν ύμνο της Πρώτης Εκκλησίας, ένα κείμενο που έχει μέσα του ένα κεντρικό θέμα των μοναχών: «σήκω επάνω συ που κοιμάσαι» («έγειρε ο καθεύδων»!). Και για ποιο σκοπό έπρεπε κάποιος να εγερθεί; Στο χωρίο 5:1 μας προστάζει «να γίνουμε μιμητές του Θεού» («γίνεσθε ουν μιμηταί του Θεού»). Στο χωρίο 4:23 ο Απ. Παύλος γράφει ότι πρέπει «να ανανεωνόμαστε ως προς το πνεύμα του νου μας» («ανανεούσθαι δε τω πνεύματι του νοός υμών») και «να ντυθούμε το νέο άνθρωπο» («και ενδύσασθαι τον καινόν άνθρωπον»). Στο χωρίο 4:1 μας παρακαλεί «να βαδίσουμε αντάξια προς την κλήση που πήραμε» («αξίως περιπατήσαι της κλήσεως ης εκλήθητε»). Στο χωρίο 4:15 μας προτρέπει «να αυξήσουμε εις αυτόν (το Χριστό) από κάθε άποψη» («αυξηήσωμεν εις αυτόν τα πάντα»). Στο χωρίο 6:18 ο Απ. Παύλος τονίζει τη σπουδαιότητα της προσευχής. «Να εμμένετε στην προσευχή και στη δέηση, προσευχόμενοι πάντοτε» («δια πάσης προσευχής και δεήσεως,

προσευχόμενοι εν παντί καιρώ). Όλα αυτά είναι πλευρές της μοναστικής και ασκητικής ζωής.

Η ΠΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΗΣΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Η Προς Φιλιππησίους επιστολή περιέχει πολλές εκφράσεις που σχετίζονται άμεσα με μια ενεργό πνευματική ζωή. Στο χωρίο 1:25 μιλά για «πρόοδο και χαρά στην πίστη» («προκοπήν και χαράν της πίστεως»). Στο χωρίο 1:27 μιλά για «ζωή άξια προς το ευαγγέλιο του Χριστού» («Μόνον αξίως τον ευαγγελίου του Χριστού πολιτεύεσθε»). «Στέκεσθε σταθεροί με ένα πνεύμα, με μια ψυχή αγωνιζόμενοι μαζί για την πίστη του ευαγγελίου» («στήκετε εν ενί πνεύματι, μια ψυχή συναθλούντες τη πίστει του ευαγγελίου»). Να, ο «αγώνας» («συν-αθλούντες»), που τόσο δεν αρέσει στον Nygren.

Για τον Απ. Παύλο, ζητείται από μας όχι μόνο να πιστεύουμε αλλά και να υποφέρουμε, να πάσχουμε. Στο χωρίο 1:29 γράφει: «ου μόνον το εις αυτόν πιστεύειν αλλά και το υπέρ αυτού πάσχειν». Και το χαρακτηρίζει αυτό ως «αγώνα», ως «δοκιμασία». Στο χωρίο 2:16 μιλά για την πιθανότητα «να τρέχει κανείς και να κοπιάζει ματαίως» («ότι ουκ εις κενόν έδραμον ουδέ εις κενόν εκοπίασα»). Στο χωρίο 3:8 ο Απ. Παύλος λέγει ότι προσπαθεί «να κερδίσει τον Χριστό» («ίνα Χριστόν κερδίσω») κι αυτό το λέγει μέσα στα συμφραζόμενα της «δικαιοσύνης του νόμου» που αντιτίθεται στη «δικαιοσύνη που στηρίζεται στην πίστη» («δικαιοσύνην επί τη πίστει»). Το χωρίο 3:11-16 είναι από τα πιο ενδιαφέροντα κείμενα: «... με την ελπίδα να φθάσω στην επανάσταση των νεκρών. Όχι ότι πέτυχα ήδη τον σκοπό μου η ότι έχω ήδη γίνει τέλειος, αλλά τρέχω μήπως κάνω δικό μου εκείνο, για το οποίο και ο Ιησούς Χριστός με έκανε δικόν του. Αδελφοί, εγώ δεν έχω ακόμη για τον εαυτό μου την ιδέα ότι το έχω κάνει δικό μου. Αλλά ένα πράγμα κάνω: λησμονώ τα παλιά και προχωρώντας προς εκείνα που είναι μπροστά, τρέχω προς το τέρμα, προς το βραβείο της επουράνιας κλήσεως του Θεού δια Ιησού Χριστού. Όσοι, λοιπόν, είμαστε τέλειοι, ας σκεφτόμαστε κατ' αυτόν τον τρόπο ... Μόνο, εκεί όπου φθάσαμε, ας ακολουθούμε τον ίδιο κανόνα» («ει πώς καταντήσω εις την εξανάστασιν την εκ νεκρών. Ουχ ότι ήδη έλαβον ή ήδη τετελείωμαι, διώκω δε ει και καταλάβω, εφ' ω και κατελήμφθην υπό Χριστού Ιησού. Αδελφοί, Εγώ εμαυτόν ούπω λογίζομαι κατειληφέναι· εν δε, τα μεν οπίσω επιλανθανόμενος τοις δε έμπροσθεν επεκτεινόμενος, κατά σκοπόν διώκω εις το βραβείον της άνω κλήσεως του Θεού εν Χριστώ Ιησού. Όσοι ουν τέλειοι, τούτο φρονώμεν Πλην εις ο εφθάσαμεν, τω αυτώ στοιχείν»). Εδώ ο Απ. Παύλος μιλά και για τα δύο: και για το ότι «κατέλαβε ο ίδιος τον Χριστό» και για το ότι «κατελήφθη από τον Χριστό». Η συνεργιστική δραστηριότητα είναι προφανής και ρεαλιστική. Όλη η γλώσσα της περικοπής δηλώνει και υπογραμμίζει τη

δραστηριότητα του Θεού και τη δραστηριότητα του ανθρώπου, την αντικειμενική πραγματικότητα μιας επιτευχθείσης λυτρώσεως και την πορεία του ανθρώπου να «φθάσει» στο τέρμα, να «επεκταθεί μπροστά» προς τον τελικό σκοπό, ένα σκοπό που δεν μπορεί να επιτευχθεί αν ο άνθρωπος δεν γίνει πνευματικά δραστήριος. Οι Ελληνικοί ρηματικοί τύποι «ει καταντήσω» και «ει καταλάβω» δεν είναι χωρίς σημασία.

Στην Προς Φιλιππησίους επιστολή (4:8-9), ο Απ. Παύλος μίλα γενικά, όπως κάνει και στο κεφάλαιο της Προς Ρωμαίους επιστολής του: «Όσα είναι αληθινά, όσα σεμνά, όσα δίκαια, όσα αγνά, όσα αγαπητά, όσα έχουν καλή φήμη, οποιαδήποτε αρετή η οποιοσδήποτε έπαινος, αυτά να σκέφτεστε» («όσα εστίν αληθή, όσα σεμνά, όσα δίκαια, όσα αγνά, όσα προσφιλή, όσα εύφημα, ει τις αρετή και ει τις έπαινος, ταύτα λογίζεσθε»). Αυτές οι ιδιότητες -το αληθινό, το δίκαιο, το αγνό, το αγαπητό δεν είναι ιδιότητες που ανατράπηκαν από την νέα δημιουργία που έγινε με την Ενσάρκωση ου Θεανθρώπου, δεν δημιουργήθηκαν ούτε ανατράπηκαν από τη Χριστιανική σκέψη. Είναι, μάλλον, μέσα στην ίδια την υφή της ανθρώπινης φύσεως και υπάρξεως, είναι πράγμα ο που κάθε συνείδηση γνωρίζει κατά αυθόρμητο τρόπο. Εκείνο, όμως, που έκανε ο Χριστιανισμός είναι ότι άνοιξε ένα καινούριο δρόμο στον άνθρωπο για να μετάσχει στο αληθινό, το δίκαιο, το αγνό κατά ένα καινούριο τρόπο και με μια καινούρια δύναμη δια του Χριστού. Αυτά πλέον δεν υπάρχουν ως ιδεώδη, ως το απόλυτο, αλλά είναι υπαρξιακά και οντολογικά προσιτά στην ανθρώπινη φύση διαμέσου της λυτρώσεως. Ο Απ. Παύλος μιλά εδώ σχεδόν μια πλατωνική γλώσσα, κι' όμως αυτή είναι πλήρως Χριστιανική.

Η ΠΡΟΣ ΚΟΛΟΣΣΑΕΙΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

στην Προς Κολοσσαείς επιστολή του Απ. Παύλου (1:22-23 και 29) απεικονίζεται ο ρεαλισμός της συνεργίας. «Αλλά τώρα ο Θεός με το σάρκίνο σώμα του Χριστού σας συμφιλίωσε δια του θανάτου του, για να σας παρουσιάσει ενώπιόν του αγίους, χωρίς καμιά κηλίδα και κατηγορία, αρκεί να εξακολουθήσετε να μένετε στην πίστη θεμελιωμένοι και σταθεροί, χωρίς να μετακινείστε από την ελπίδα που προσφέρεται στο ευαγγέλιο που ακούσατε» («νυνί δε αποκατήλλαξεν εν τω σώματι τής σαρκός αυτού δια του θανάτου, παραστήσαι υμάς αγίους και άμωμους και ανεγκλήτους κατενώπιον αυτού, ει γε επιμένετε τη πίστει τεθεμελιωμένοι και εδραίοι και μη μετακινούμενοι από της ελπίδος του ευαγγελίου ου ηκούσατε»). Υπάρχει τώρα η αντικειμενική συμφιλίωση αλλά για να μετάσχει κάποιος σ' αυτήν πρέπει να βρεθεί άγιος, άμωμος, άμεμπτος, και όλο αυτό στηρίζεται πάνω στο σημαντικό «Εάν» «ει γε επιμένετε τη πίστει».

Στο στίχο 29 συναντούμε τις ιδέες της «ωριμότητας», («τελειότητας») του «κόπου», και του «αγώνος» ή της «δοκιμασίας» «για να παρουσιάσουμε κάθε

άνθρωπο τέλειον εν Χριστώ. Για τον σκοπό αυτόν και κοπιάζω αγωνιζόμενος με την ενέργεια του, που ενεργεί μέσα μου με δύναμη» («... ίνα παραστήσωμεν πάντα άνθρωπον τέλειον εν Χριστώ· εις ό και κοπιώ αγωνιζόμενος κατά την ενέργειαν αυτού την ενεργουμένην εν εμοί εν δυνάμει»). Στο χωρίο 1:10 της ίδιας επιστολής ο Απ. Παύλος εκφράζει την ίδια ιδέα της «αξίας», της «ευαρεστήσεως» του Θεού, της «καρποφορίας σε κάθε καλό έργο», και της «αυξήσεως στη γνώση του Θεού» «Περιπατήσαι αξίως του Κυρίου εις πάσαν αρεσκείαν, εν παντί εργω αγαθώ καρποφορούντες και αυξανόμενοι τη επιγνώσει του Θεού». Αλλά η ίδια η δύναμη προέρχεται από την ισχύν της δόξας του Θεού. «Να δυναμωθήτε με όλη τη δύναμη, σύμφωνα με την ένδοξη παντοδυναμία του» («εν πάση δυνάμει δυναμούμενοι κατά το κράτος της δόξης αυτού»). Στην Προς Κολοσσαείς επιστολή τον (2:6-7) ο Απ. Παύλος εκφράζει επίσης τις δύο πνευματικές θελήσεις και δραστηριότητες στην πορεία της λυτρώσεως. «όπως λοιπόν παραλάβετε τον Χριστό Ιησούν, τον Κύριον, έτσι να ζήτε εν Αυτώ, ριζωμένοι και οικοδομούμενοι σ' αυτόν, και σταθεροί στην πίστη όπως διδαχθήκατε» («ως ουν παρελάβετε τον Χριστόν Ιησούν τον Κύριον, εν Αυτώ περιπατείτε, ερριζωμένοι και εποικοδομούμενοι εν Αυτώ και βεβαιούμενοι τη πίστει καθώς εδιδάχθητε»).

Το βάθος της ιδέας της συνεργίας δεν βρίσκεται μόνο στο «συναποθνήσκειν» και στο «συμπάσχειν» με τον Χριστό, αλλά και στο «συνεγείρεσθαι» μαζί του. Στην Προς Κολοσσαείς επιστολή του (3:1) ο Απ. Παύλος γράφει: «Αν λοιπόν έχετε αναστηθεί μαζί με τον Χριστό, να ζητάτε τα άνω» («ει συνηγέρθητε τω Χριστώ, τα άνω ζητείτε»). Ο Απ. Παύλος συνεχίζει να χρησιμοποιεί πολλές επιτακτικές προτροπές στο 3ο κεφάλαιο. «Νεκρώσατε λοιπόν ό,τι γήινο είναι μέσα σας, δηλαδή την πορνεία, την ακαθαρσία, το πάθος, την κακή επιθυμία και την πλεονεξία, που είναι ειδωλολατρία» («Νεκρώσατε ουν τα μέλη υμών τα επί της γης, πορνείαν, ακαθαρσίαν, πάθος, επιθυμίαν κακήν, και την πλεονεξίαν ήτις εστίν ειδωλολατρία» -στ. 5). «Αποβάλλετε τώρα κι' εσείς όλα αυτά » («νυνί δε απόθεσθε και υμείς τα πάντα» -στ. 8). Και ύστερα ακολουθεί η εντολή στο χωρίο 4:2 να επιμένουν στην προσευχή και την αγρυπνία «τη προσευχή προσκαρτερείτε, γρηγορούντες».

ΟΙ ΠΡΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ (Α και Β)

Στην Α' Προς Θεσσαλονικείς επιστολή ο Απ. Παύλος συνεχίζει αυτή τη δεύτερη άποψη της λυτρωτικής πορείας αναφερόμενος στο «έργον της πίστεως», εκφράζοντας ενδιαφέρον μήπως «ο κόπος του πάει χαμένος» (3:5), προτρέποντας τους «να μένουν σταθεροί» (3:8), και να «ενδυθούν τον θώρακα της πίστεως και της αγάπης» (5:8), και προστάζοντας τους να τα δοκιμάζουν όλα, αλλά να κρατούν ό,τι είναι καλό, και να απέχουν από κάθε είδος κακού (5:21-22). Στο χωρίο

3:10 ο Απ. Παύλος γράφει: «προσευχόμαστε με θερμή νύχτα και μέρα ... να συμπληρώσουμε ό,τι λείπει στην πίστη σας» «νυκτός και ημέρας υπερεκπερισσού δεόμενοι ... και καταρτίσαι τα υστερήματα της πίστεως υμών».

Γιατί χρειάζεται να συμπληρωθούν τα υστερήματα της πίστεως, αν η πίστη «μόνον» είναι το μόνο κριτήριο της σωτηρίας, όπως γίνεται δεκτό από μερικές σχολές θεολογίας που εδράζονται στην παράδοση της Μεταρρυθμίσεως; Στο χωρίο 4:4-5 ο Απ. Παύλος γράφει με ενδιαφέρον: «γιατί αυτό είναι το θέλημα του Θεού: ο αγιασμός σας ... να ξέρει ο καθένας σας να έχει το σώμα του σε αγιασμό και τιμή» «τούτο γαρ εστίν θέλημα του Θεού, ο αγιασμός υμών ... ειδέναι έκαστον υμών το εαυτού σκεύος κτάσθαι εν Αγιασμώ και τιμή». Ο στόχος εδώ της πνευματικής ζωής εν Χριστώ είναι ο αγιασμός, και οι λέξεις εδώ που έχουν σημασία είναι «να ξέρει ο καθένας πώς να έχει» αυτό το «σκεύος» (το σώμα). Μια τέτοια γλώσσα εκφράζει το δυναμισμό μιας συνεργιστικής πορείας της λυτρώσεως. Στο χωρίο 5:9 ο Απ. Παύλος χρησιμοποιεί την έκφραση «για την απόκτηση της σωτηρίας» «εις περιποίηση σωτηρίας». Στη Β' Προς Θεσσαλονικείς επιστολή, 2:14 ο Απ. Παύλος χρησιμοποιεί την έκφραση «για να αποκτήσετε τη δόξα του Κυρίου μας» «εις περιποίησιν δόξης του Κυρίου ημών». Στη Β' Προς Θεσσαλονικείς επιστολή, 1:11 ο Απ. Παύλος προσεύχεται στον Θεό αυτοί να κριθούν άξιοι της κλήσεως του και να εκπληρώσει με τη δύναμη του κάθε καλή επιθυμία και έργο πίστεως» «ίνα υμάς αξιώση της κλήσεως ο Θεός ημών και πλήρωση πάσαν ευδοκίαν αγαθωσύνης και έργο πίστεως εν δυνάμει».

ΟΙ ΠΡΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΝ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ (Α1 και Β)

Στην Α' Προς Τιμόθεον επιστολή (1:5-6) διαβάζουμε: «Ο σκοπός της παραγγελίας είναι η αγάπη που πηγάζει από καθαρή καρδιά, από καλή συνείδηση και από ειλικρινή πίστη, από τις οποίες μερικοί εξέκλιναν και παρασύρθηκαν σε μάταιες συζητήσεις», («το δε τέλος της παραγγελίας εστίν αγάπη εκ καθαράς καρδιάς και συνειδήσεως αγαθής και πίστεως ανυπόκριτου, ων τινες αστοχήσαντες εξετράπησαν εις ματαιολογίαν»). Στο χωρίο 1:18-19 η εικόνα του πολέμου χρησιμοποιείται και πάλι. «Αυτήν την παραγγελία σου εμπιστεύομαι, τέκνο Τιμόθεε, προς φύλαξη ώστε να διεξάγεις τον καλόν αγώνα σύμφωνα με αυτά, με πίστη και καλήν συνείδηση, την οποία μερικοί απέρριψαν και ναυάγησαν ως προς την πίστη» («ταύτην την παραγγελίαν παρατίθεμαί σοι, τέκνον Τιμόθεε, ίνα στρατεύω εν αυταίς την καλήν στρατείαν, έχων πίστιν και αγαθήν συνείδησιν, ην τινες απωσάμενοι περί την πίστιν εναυάγησαν»).

Στην Α' Προς Τιμόθεον επιστολή (2:1-3) περιέχεται η ίδια ένταση πνευματικής δραστηριότητας με εκείνη που βρίσκεται μέσα στη μοναστική και ασκητική γραμματεία: «Παρακαλώ, λοιπόν, πρώτα απ' όλα, να κάνετε δεήσεις, προσευχές,

παρακλήσεις, ευχαριστίες για όλους τους ανθρώπους, για τους βασιλείς και όλους εκείνους που είναι σε υψηλές θέσεις, για να ζούμε ήρεμο και ήσυχο βίο με κάθε ευσέβεια και σεμνότητα. Τούτο είναι καλό και ευπρόσδεκτο ενώπιον του Σωτήρος μας Θεού, ο οποίος θέλει όλοι οι άνθρωποι να σωθούν και να λάβουν γνώση της αληθείας» («Παρακαλώ ουν πρώτον πάντων ποιείσθαι δεήσεις, προσευχάς, εντεύξεις, ευχαριστίας, υπέρ πάντων ανθρώπων, υπέρ βασιλέων και πάντων των εν υπεροχή όντων, ίνα ήρεμον και ησύχιον βίον διάγωμεν εν πάση ευσέβεια και σεμνότητι. Τούτο καλόν και αποδεκτόν ενώπιον του σωτήρος ημών Θεού, ος πάντας ανθρώπους θέλει σωθύναι και εις επίγνωσιν αληθείας ελθύν»). Η ίδια έμφαση συνεχίζεται στο χωρίο 4:7-10, ιδιαίτερα στις εκφράσεις «γύμναζε τον εαυτό σου» («γύμναζε δε σεαυτόν»), και «γι' αυτό κοπιάζουμε και αγωνιζόμαστε» («εις τούτο γαρ κοπιώμεν και αγωνιζόμεθα»).

Στην Α' Προς Τιμόθεον επιστολή (6:11-12) τονίζεται και πάλι ο «αγώνας», να «κρατηθεί» εκείνο που έχει αντικειμενικά ολοκληρωθεί στη λύτρωση, «αγωνίζου τον καλό αγώνα της πίστεως, κράτησε την αιώνιο ζωή» («αγωνίζου τον καλόν αγώνα της πίστεως, επιλαβού της αιωνίου ζωής»). Και στον προηγούμενο στίχο προστάζεται ο Χριστιανός να «επιδιώκει τη δικαιοσύνη, την ευσέβεια, την πίστη την αγάπη, την υπομονή, την πραότητα» («Δίωκε δε δικαιοσύνην, ευσέβειαν, πίστιν, αγάπην, υπομονήν, πραΰπαθίαν»)³. Ποια πνευματική έννοια μπορεί να έχει η «επιδίωξη της δικαιοσύνης», αν δεν δηλώνει πραγματικά ότι, ενώ η «δικαιοσύνη του Θεού» επικράτησε εν Χριστώ Ιησού, εμείς πρέπει να αγωνιζόμαστε ακόμα δραστήρια σ' έναν πνευματικό αγώνα για να «κρατήσουμε» αυτήν τη «δικαιοσύνη»; Ήδη στην Α' Προς Τιμόθεον επιστολή (5:9) είναι σαφές ότι οι «χήρες» μιας ορισμένης ηλικίας είχαν μια ιδιαίτερη θέση μέσα στην πνευματική ζωή της Εκκλησίας. «Μια χήρα ας καταγραφεί ... » («χήρα καταλεγέσθω»). Να καταγραφεί μέσα σε τι; Πρόκειται προφανώς για μια ειδική δραστηριότητα μέσα στην πνευματική ζωή της Εκκλησίας στην οποία οι χήρες έπαιρναν μέρος, για μια ιδιαίτερη ήδη μορφή πνευματικής δραστηριότητας στην πρώτη ζωή της Εκκλησίας.

Στη Β' Προς Τιμόθεον επιστολή (1:6), και η αντικειμενική πραγματικότητα της δωρεάν λυτρώσεως, και η υποκειμενική, ατομική εργασία που είναι αναγκαία για να «κρατήσει» κανείς αυτό το λυτρωτικό έργο, είναι ολοφάνερα παρούσες. «Σου υπενθυμίζω να αναζωπυρώνεις τη φλόγα του χαρίσματος του Θεού, που είναι μέσα σου» («Αναμιμνήσκω σε αναζωπυρείν το χάρισμα του Θεού, ό εστίν εν σοι»). Για τη συνεργία της λυτρώσεως γίνεται λόγος στο χωρίο 2:11-12 με το πολυσήμαντο «εάν». «Γιατί, εάν συναποθάνομε μαζί του, θα συζήσουμε επίσης μαζί του· Εάν υπομένουμε, θα συμβασιλεύσουμε επίσης μαζί του». («Ει γαρ συναπεθάνομεν, και συζήσομεν ει υπομένομεν, και συμβασιλεύσομεν»). Στο χωρίο 2:21 η αγιότητα

είναι συνέπεια της αυτοκαθάρσεως. «Εάν, λοιπόν, καθαρίσει κανείς τον εαυτό του ... θα γίνει σκεύος αξιόλογο, αγιασμένο» («Εάν ουν τις εκκαθήρη εαυτόν . . . έσται σκεύος εις τιμήν, ηγιασμένον»). Στο χωρίο 2:22 προτρεπόμαστε να «αποστρεφόμεστε τις νεανικές επιθυμίες» και «να επιδιώκουμε τη δικαιοσύνη, την πίστη, την αγάπη, την ειρήνη» και η «επίκληση του Κυρίου» να γίνεται «με καθαρή καρδιά» «τας δε νεωτερικές επιθυμίας φεύγε, δίωκε δε δικαιοσύνην, πίστιν, αγάπην, ειρήνην μετά των επικαλουμένων τον Κύριον εκ καθαρής καρδιάς»). Στο χωρίο 4:7 η οδός της σωτηρίας παρουσιάζεται και πάλι ως αγώνας. «Έχω αγωνιστεί τον καλόν αγώνα, έχω τελειώσει τον δρόμο, έχω τηρήσει την πίστη» («τον αγώνα τον καλόν ηγώνισμαι, τον δρόμον τετέλεκα, την πίστιν τετήρηκα»).

Η ΠΡΟΣ ΕΒΡΑΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Η Προς Εβραίους επιστολή περιέχει πάρα πολλές σκέψεις πάνω και στις δύο πλευρές της λυτρώσεως -στο έργο του Θεού, και στον πνευματικό αγώνα από μέρους του ανθρώπου. Στο χωρίο 3:14 η γλώσσα είναι εντυπωσιακή. «Γιατί έχουμε γίνει μέτοχοι του Χριστού, εάν πραγματικά διατηρήσουμε την αρχική εμπιστοσύνη μας σταθερή ως το τέλος» («μέτοχοι γαρ του Χριστού γεγόναμεν, εάνπερ την αρχήν της υποστάσεως μέχρι τέλους βεβαίαν κατάσχωμεν»). Στο χωρίο 4:1 η ιδέα είναι παρόμοια. «Ας φοβόμεστε, λοιπόν, μήπως, ενώ παραμένει ακόμα η υπόσχεση να εισέλθουμε στην ανάπαυση του, φανεί κανείς από σας ότι την στερήθηκε» («φοβηθώμεν ουν μήποτε καταλειπομένης επαγγελίας εισελθείν εις την κατάπαυσιν αυτού δοκή τις εξ υμών υστερηκέναι»). Η ιδέα της «εισόδου εις εκείνην την ανάπαυση» συνεχίζεται στο χωρίο 4:11. «Ας δείξουμε, λοιπόν, σπουδήν να εισέλθουμε εις εκείνη την ανάπαυση, για να μην πέσει κανείς στο ίδιο παράδειγμα απειθείας» («Σπουδάσωμεν ουν εισελθείν εις εκείνην την κατάπαυσιν, ίνα μη εν τω αυτώ τις υποδείγματι πέση της απείθειας»). Στο χωρίο 6:1 γίνεται λόγος για «την αρχήν» της πορείας, που συνοδεύεται από την προτροπή «ας φερόμαστε προς την τελειότητα» («επί την τελειότητα φερώμεθα»). Κατά το χωρίο 6:11 πρέπει κανείς να δείχνει προθυμία για την «εκπλήρωση της ελπίδος μας μέχρι τέλους» («ενδείκνυσθαι σπουδήν προς την πληροφορία της ελπίδος άχρι τέλους»).

Οι ίδιες προτροπές σε υποτακτική έγκλιση βρίσκονται σε ολόκληρη την Προς Εβραίους επιστολή. Στο χωρίο 10:22-23 λέγεται: «ας προσερχόμεστε με ειλικρινή καρδιά» και «ας είμαστε σταθεροί και ασάλευτοι στην ομολογία της ελπίδος μας» («προσερχώμεθα μετά αληθινής καρδιάς ... κατέχωμεν την ομολογίαν της ελπίδος ακλινή»). Στο χωρίο 11:1 προτείνεται ένας ορισμός της πίστεως. «Πίστη δε είναι η πραγματική ύπαρξη εκείνων που ελπίζουμε και η βεβαιότητα εκείνων που δεν βλέπουμε» («Εστί δε πίστις ελπιζομένων υπόστασις, πραγμάτων έλεγχος ου

βλεπομένων»). Αυτός ο ορισμός της πίστewς συχνά απορρίπτεται πολύ εύκολα. Είναι μια βαθειά ιδέα, ιδιαίτερα αν μελετηθεί στο πρωτότυπο ελληνικό κείμενό της. Η πίστη είναι η «βάση», η «πραγματικότητά της περιέχει την απόδειξη, τη μαρτυρία της ουράνιας βασιλείας. Ολόκληρο το ενδέκατο κεφάλαιο αποκαλύπτει ότι η «πίστη» ήταν ενεργός κάτω από τον «παλιό νόμο», αν και η πίστη του Χριστού και εν Χριστώ είναι βαθύτερης οντολογικής σημασίας ακριβώς γιατί είναι το θεμέλιο για μια καινούρια πραγματικότητα που δεν ήταν δυνατή κάτω από τον «παλιό νόμο». Μετά από μια μακρά έκθεση παραδειγμάτων της «πίστewς» κάτω από τον «παλιό νόμο», η Προς Εβραίους επιστολή, στο χωρίο 12:1, προβαίνει σε μια προτροπή η οποία αφορά στην ίδια την πνευματική δραστηριότητα της καινούριας πίστewς. «Ας αποτινάξουμε κάθε βάρος και την αμαρτία που εύκολα μας εμπλέκει, και ας τρέξουμε με υπομονή το αγώνισμα του δρόμου που είναι μπροστά μας» («όγκον αποθέμενοι πάντα και την ευπερίστατον αμαρτίαν, δι' υπομονής τρέχωμεν τον προκείμενον ημίν αγώνα»). Η πραγματικότητα της «παιδείας» (της «διαπαιδαγωγήσεως») τονίζεται στην Προς Εβραίους επιστολή, ιδιαίτερα στο χωρίο 12:7. «Υπομένετε την διαπαιδαγωγήσή σας» («εις παιδείαν υπομένετε»), Και το ότι μπορεί κάποιος να «εκπέσει από τη χάρη του Θεού» γίνεται σαφές από το χωρίο 12:15 «Προσέχετε μήπως κανείς εκπέσει από τη χάρη του Θεού» («επισκοπούντες μη τις υστερών από της χάριτος του Θεού»).

Σημειώσεις

1. Σταθερά: Είναι μια έννοια αμετάβλητη (σταθερή). Ο όρος είναι παρμένος από τη Φυσική και τα Μαθηματικά, όπου σημαίνει μια αμετάβλητη ποσότητα, ένα αμετάβλητο αριθμό ή φυσικό μέγεθος. (Σ. τ. Μ.).
2. Ο π. Φλορόφσκυ χρησιμοποιεί σε όλα τα αγιογραφικά χωρία που παραθέτει το κείμενο της Κ. Δ. Της κριτικής εκδόσεως του Eberhard Nestle. (Σ. τ. Μ.)
3. Α' Τιμ. 6:11. Ο π. Φλορόφσκυ παίρνει τα χωρία της Κ. Δ. Από την κριτική έκδοση του Eberhard Nestle. Γι' αυτό και διαφέρουν σε μερικά σημεία από το χρησιμοποιούμενο στην Εκκλησία μας κείμενο. (Σ. τ. Μ.)

Πηγή: Απόσπασμα από το βιβλίο: "Οι Βυζαντινοί Ασκητικοί και Πνευματικοί Πατέρες". (Μετάφραση Παναγιώτη Κ. Πάλλη. Εκδόσεις Πουρναρά. Θεσσαλονίκη 1992, σελ. 39-73).

(Τίτλος πρωτοτύπου: The Byzantine Ascetic and Spiritual Fathers. © BUCHERVERTRIEBSANSTALT. © 1992 Για την ελληνική γλώσσα Πουρναράς Παναγιώτης Καστριτσίου 12 Θεσσαλονίκη ISBN: 960-242-031-6).

Πηγή: oodegr.co